

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΒ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 1/15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1973 | ΑΡΙΘ. 23 — 24

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Η ΚΑΛΟΥΜΕΝΗ Β' ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ
«ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ»

VI. ΣΥΝΟΨΙΣ*

Ἡ διατυπωμένη διδασκαλία ἐμφανίζει κάτι τὸ πολὺ ἰδιότυπον. Π.χ. λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ «σὰρξ» γενόμενον «Πνεῦμα» (κ. IX). Ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἥτις ἐπίσης ὡς προϋπάρχουσα θεωρεῖται, σχηματίζουν μίαν συζυγίαν (κ. XIV). «Ὁὐκ οἶομαι δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν ὅτι Ἐκκλησία ζῶσα σῶμά ἐστι Χριστοῦ, λέγει γὰρ ἡ Γραφή· Ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἄρσεν καὶ θῆλυ· τὸ ἄρσεν ἐστὶν ὁ Χριστός, τὸ θῆλυ ἡ Ἐκκλησία... ἦν γὰρ πνευματικὴ ὡς καὶ ὁ Ἰησοῦς ἡμῶν, ἐφανερώθη δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ἵνα ἡμᾶς σώσῃ». Ἐν τούτοις δὲν θὰ πρέπη νὰ δεχθῆ τις, ὅτι ὁ σ. ἀνῆκεν εἰς μίαν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας κεχωρισμένην αἵρεσιν, ἀλλὰ μόνον ὅτι ἡ Ὁμιλία πρέπει νὰ τεθῆ εἰς ἓνα χρόνον, καθ' ὃν τοιαῦται ιδέαι ὑπῆρχον πολλάκις καὶ ἐν τῷ χώρῳ τῆς Ἐκκλησίας (Πρβλ. Περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ σ. καὶ τῶν ἰδεῶν του, Harnack, ZKG I, 329 ἔ. ἔ.).

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 642 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 τεύχους.

VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Ἐκδόσεις: Πλήρη βιβλιογραφίαν τῶν παλαιότερων ἐκδόσεων κατεχωρήσαμεν ἐν τέλει τῆς Εἰσαγωγῆς ἡμῶν εἰς τὴν Α' Ἐπιστολὴν Κλήμεντος Ρώμης. Πρβ. καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Καθηγητοῦ Παυ. Κ. Χρήστου, ἐν Ἐκθρσκ. καὶ Ἡθικῇ Ἐγκυκλ. Μαρτίνου, τ. 8, 633/6. Εὐρίσκει δέ τις τὰς ἐκδόσεις τῆς Ὀμιλίας ταύτης εἰς τε τὰ συστηματικὰ πατρολογικὰ συγγράμματα, ὡς καὶ εἰς τὰς θεολογικὰς Ἐγκυκλοπαιδείας. Ὅρα ἰδίᾳ: Rudolf Knopf, Die apostolischen Väter, I: Die Lehre der zwölf Apostel, Die zwei Clemensbriefe. Tübingen 1920 (Handbuch zum Neuen Testament. Ergänzungsband, herausgeg. von Hans Lietzmann), S. 152. Karl Bihlmeyer, Die apostolischen Väter, Tübingen 1924 S. XXIX.

β. Μεταφράσεις: Ἀγγλιστί: A. Roberts, J. Donaldson and F. Crombie, The Writings of the Apostolic Fathers (Ante-Nicene Christian Library i.), Edinburgh 1870, 55-63. J. B. Lightfoot, The Apostolic Fathers I, 2. London and New York 1890, 306/16. T. W. Crafer, Second Epistle of Clement to the Corinthians, London 1921. K. Lake, The Apostolic Fathers, London and New York 1930, 151/84. Γερμανιστί: R. Knopf, ἔνθ' ἂν. H. v. Schubert, in E. Hennecke, Neutestamentliche Apokryphen, 2nd ed. Tübingen 1924, 588/95. Ἀποσπάσματα μόνον ἐν τῇ τρίτῃ πλήρως ἀναθεωρημένῃ ἐκδόσει τοῦ ἔργου τούτου ὑπὸ Wilhelm Schneemelcher, Tübingen 1959, I, 113/4.

γ. Μελέται: H. Windisch, Das Christentum im zweiten Clemensbrief: in Harnack - Ehrung. Tübingen 1921, 119/34. J. Rendel Harris, The Authorship of the So-called Second Epistle of Clement, in ZNW 23 (1924), 193-200. H. Windisch, Julius Cassianus und die Clemenshomilie: ZNW 25 (1926) 258/62. J. T. Shottwell and L. Ropes Loomis, The See of Peter. New York 1927, 251/5. G. Krüger, Bemerkungen zum zweiten Klemensbrief: Studies in Early Chri-

stianity, ed. by S. J. Case, New York and London 1928, 417/39. K. Müller, Die Forderung der Ehelosigkeit für alle Getauften in der alten Kirche. Tübingen 1927, 14-16. H. Streeter, The Primitiv Church Studied with Special Reference to the Origins of the Christian Ministry, London 1929, 243. J. Hoh, Die kirchliche Busse im 2. Jahrhundert, Breslau 1932, 35-40. G. Krüger, Zu II. Klem., 14, 2: ZNW 31 (1932) 204-205. I. Rucher, Florilegium Edessenum anonymum. Sitzungsber. d. wiss. Akadem, München 1934, 4ff. B. Poschmann, Paenitentia secunda, Bonn 1939, 124ff. C. Chavasse, The Bride of Christ. London 1940, 115/6. J. C. Plümpe, Mater Ecclesia. Washington 1943, 22-23 (Studies in Christian Antiquity, ed. J. Quasten). J. A. Kleist, The Epistles of St. Clement of Rome and St. Ignatius of Antioch, translated and annotated. St. Louis. Mo., 1946. Kirsopp Lake, The Apostolic Fathers, with an English Translation, London 1959, I, 125/63. L. W. Barnard, Studies in the Apostolic Fathers, and their Background, Oxford 1966. H. Hemmer, G. Oger, A. Laurent, A. Lelong, Les Pères apost., t. 1-4, Paris 1907/12. (I-II, 1926²). Clavis Patrum Apostolicorum. Catalogum vocum in libris Patrum qui dicuntur Apostolici non raro occurrentium adiuvante, Ursula Früchtel congegit, contulit, conscripsit Henricus Kraft. München 1963, VIII+501.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ
Καθηγητής του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»,
Ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140).

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Ἐθελουσία προσφορά ἀγάπης

Εἰς πρόσφατον τηλεοπτικὴν συνέντευξίν της ἡ διεθνήγουσα παιδίατρος τοῦ Δημοτικοῦ Βρεφοκομείου Ἀθηνῶν, ἐτόνισεν ἰδιαιτέρως τὴν πολύτιμον συμβολὴν ἐθελοντριῶν κυριῶν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἰδρύματος. Προσέθεσε δὲ χαρακτηριστικῶς, ὅτι «τίποτε δὲν δύναται νὰ ὑποκαταστήσῃ αὐτὴν τὴν συμβολήν». Μεγάλῃ ἀλήθεια, ἦν ἡ πείρα ἀποκομίζει ἐξ ὄλων τῶν πεδίων τῆς εὐποιίας, ὅπου ἡ ἀνιδιοτελεῆς ἐκουσία προσφορά πάντοτε ἀποδίδει ωραίους καρπούς. Τὴν πείραν ταύτην ἔχει κατ' ἐξοχὴν ἡ Ἐκκλησία κατ' ἐνορίας καὶ ἐπισκοπάς. Τὸ ἐθελοντικὸν ἔργον πιστῶν καὶ προθύμων πρὸς ἀνταπόκρισιν εἰς τὴν ἐντολήν τῆς ἀγάπης τέκνων τῆς Ἐκκλησίας, προσφερόντων κόπους καὶ ὑλικά ἀγαθὰ ἐκ τοῦ ὑστερήματός των πολλάκις δεικνύει τὴν ψυχικὴν εὐγένειαν καὶ τὸ πλούσιον αἶσθημα φιλαλληλίας τοῦ λαοῦ μας. Ἄς ἀναζητοῦν λοιπὸν μεταξὺ τοῦ ποιμνίου των τοιαύτας ψυχὰς οἱ ἐφημέριοί μας ὡς συνεργοὺς των. Θὰ εὐρίσκουν ἀρκετὰς καὶ καλὰς.

Ἐν ὄψει τῶν Χριστουγέννων

Κατὰ τὰ Χριστούγεννα πολλοὶ τῶν πιστῶν, κατ' εὐλαβῆ συνήθειαν, προσέρχονται εἰς τὴν θείαν Κοινωνίαν. Πόσοι ὅμως ἐξ αὐτῶν προετοιμάζονται καταλλήλως πρὸς τοῦτο; Εἶναι ἐρώτημα ἀφορῶν καὶ αὐτοῦς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ποιμένας των. Ὁ καλὸς ποιμὴν πρέπει νὰ δείξῃ ἐγκαίρως τὸ ἐνδιαφέρον του πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην. Νὰ διαφωτίσῃ δηλαδὴ μὲ τὸ κήρυγμά του καὶ μὲ ἐπὶ μέρους νοθεσίας τὰ πνευματικὰ τέκνα του, ὥστε ταῦτα νὰ διέλθουν προηγουμένως ἀπὸ τὴν στενὴν πύλιν τῆς Ἰ. Ἐξομολογήσεως καὶ μὲ καθαρὰν συνείδησιν νὰ μεταλάβουν εἶτα τῶν ζωοποιῶν Μυστηρίων, «εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» καὶ ἐνίσχυσιν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν εὐαγγελικῶν ἀρετῶν. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν νηστείαν, ἣτις ἐθεσπίσθη ὑπὸ τῶν «καλῶς πάντα διαταξαμένων» Ἁγίων Πατέρων ὡς προπαρασκευαστικὸν στάδιον διὰ τὴν ὑποδοχὴν μεγάλης Ἑορτῆς, εἶναι χρήσιμοι καὶ ἀπαραίτητοι αἱ πατρικαὶ ὑποδείξεις καὶ συμβουλαὶ τοῦ ποιμένος.

Ἐντὶ ἄλλου κηρύγματος

Οἱ Ἅγιοι εἶναι οἱ τέλειοι μιμηταὶ τοῦ Κυρίου καὶ μὲ τὸν σύμφωνον πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον βίον των διδάσκουν καὶ προτρέπουν αὐ-

Η ΧΡΗΣΙΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΛΕΞΕΩΣ

«ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ»

Ἡ σύνθετος λέξις «λειτουργία» [λεῖτος (ἐκ τῆς λ. λαός)+ ἔργον (=δημόσιον ἔργον)] εἰς τὴν κλασσικὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἀθήνας ἐσήμαινε πᾶσαν ἀγαθοεργίαν ἢ πᾶν κοινωφελὲς ἔργον. Ἡ σημασία αὕτη προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ λέξις αὕτη ἦτο πρὸ πάντων τεχνικὸς ὄρος πρὸς δήλωσιν δημοσίας ὑπηρεσίας, ἢ ὅποια ἐκ περιτροπῆς ἀνετίθετο εἰς τοὺς πλουσίους πρὸς χάριν τῶν πενεστέρων τάξεων (ἐστίασις, τριηραρχία, γυμνασιαρχία κ.λ.π.). Ἐπειδὴ δὲ μετὰ πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας ἦσαν συνδεδεμέναι δευτερογενῶς καὶ μερικαὶ τελεταί, ἡ λέξις «λειτουργία» ἀπέκτησε θρησκευτικὴν σημασίαν καὶ ἐσήμαινε δημοσίαν θρησκευτικὴν λατρείαν.

Εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ὁ' ἡ λέξις «λειτουργία» ὡς μετάφρασις τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως «ἀβωδά» ἐσήμαινε τὴν λευιτικὴν καὶ ἀαρωνιτικὴν ὑπηρεσίαν ἐν τῇ σκηνῇ καὶ τῷ ναῷ τοῦ Σολομῶντος. Σπανίως ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν Ὁ', ἵνα μὴ δηλωθῇ θρησκευτικὴ ὑπηρεσία.

Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἡ λέξις «λειτουργία» σημαίνει ἐν πρώτοις ἰουδαϊκὴν λατρευτικὴν πρῶξιν. Ἔστωσαν ὡς πα-

τὴν τὴν μίμησιν. Οὕτω, κατὰ τὰς ἐορτάς των, ἡ Ἐκκλησία δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ νὰ τιμᾷ τὴν μνήμην των, ἀλλὰ τοὺς προβάλλει καὶ ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς πιστούς. Διὰ τὸν σκοπὸν λοιπὸν τοῦτον, καλὸν εἶναι, κατὰ τὴν ἐορτὴν Ἁγίου τινός, νὰ γίνεταί γνωστὸν εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν τὸ σχετικὸν συναξάριον. Εἶδος κηρύγματος ἀφηναιστικοῦ καὶ ἐποικοδομητικοῦ εἶναι καὶ αὕτη ἡ ἀνάγνωσις. Συνήθως σύντομος, ἀκούεται μὲ ἐνδιαφέρον καὶ ψυχικὴν δίψαν, ἀποβαίνει δὲ λίαν ψυχοφελής, ὡς ἡ πείρα μαρτυρεῖ. Οἱ ἐφημέριοί μας λοιπὸν δύνανται νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον, ὥστε αἱ ἐορταὶ τῶν Ἁγίων νὰ μὴ παρέρχονται πνευματικῶς ἀκαρποὶ. Εὐτυχῶς ἔχουν κατὰ καιροὺς ἐκδοθῆ βιβλία περιέχοντα τοιαῦτα συναξάρια, εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν. Μὲ ὀλίγην καλὴν θέλησιν ἡμπορεῖ ὁ καλὸς ποιμὴν νὰ εὗρῃ ἐν ἑξ αὐτῶν καὶ νὰ τὸ χρησιμοποιῇ εἰς τὴν θείαν λατρείαν ἀντὶ κηρύγματος. Ἰδίως κατὰ τοὺς μῆνας τούτους, καθ' οὓς συμπίπτουν πυκναὶ μνήμαι μεγάλων καὶ λαοφιλῶν Ἁγίων.

ραδείγματα τὰ χωρία Λουκ. α', 23 («ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ») καὶ Ἑβρ. ι' 11 («καὶ πᾶς μὲν ἱερεὺς ἕστηκε καθ' ἡμέραν λειτουργῶν καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας»). Εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν ἡ λέξις «λειτουργία» ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ὑπὸ τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας προτυπούμενον ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Χριστοῦ (Πρβλ. ἡ', 2-6: «τῶν ἁγίων λειτουργός... νῦν δὲ διαφορωτέρας τέτυχε λειτουργίας, ὅσφ κρείττονός ἐστι διαθήκης μεσίτης»). Εἰς πολλὰ χωρία τῆς Κ.Δ. ἡ λέξις «λειτουργία» χρησιμοποιεῖται ἀσχέτως πρὸς τὴν λατρείαν.

Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν τῆς Ἀνατολῆς αἱ λέξεις «λειτουργεῖν», «λειτουργία», «λειτουργός» συνεσχετίσθησαν πρὸς τὴν λατρείαν καὶ τὰ λειτουργικὰ ἀξιώματα.

Τὸ ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Εὐστρατίου συγγραφέν ἔργον «Βίος καὶ Πολιτεία Εὐτυχίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως» χαρακτηρίζει ὡς «λειτουργίαν» τὸν ἔσπερινόν.

Πολλοὶ κανόνες τοπικῶν καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων χαρακτηρίζουν ὡς «λειτουργίαν» τὴν καθ' ὅλου χριστιανικὴν λατρείαν.

Ἐκτὸς τῆς γενικωτέρας ταύτης σημασίας τῆς λέξεως «λειτουργία», σὺν τῷ χρόνῳ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς γνωστόν, ἐπεκράτησε τὸ νὰ χαρακτηρίζηται διὰ τῆς λέξεως ταύτης κυρίως ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας, τοῦθ' ὅπερ συνεχίζεται μέχρι σήμερον.

Ἡ λατινικὴ Δύσις, ἀντιθέτως πρὸς ὅτι ἔπραξε δι' ἄλλας ἑλληνικὰς λέξεις, δὲν παρέλαβε καθ' ἀρχὴν τὰς λέξεις «λειτουργία», «λειτουργεῖν», «λειτουργός» κ.λ.π. Ἡ Vulgata ἀποδίδει τὰς λέξεις ταύτας κατὰ κανόνα μὲν διὰ τῶν λέξεων *ministerium*, *ministro*, *minister*, σπανιώτερον δὲ δι' ἄλλων λέξεων (π.χ. *officium*, *ceremonia*, *opus*, *servitus* κ.λ.π.). Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους προσετέθησαν καὶ ἄλλοι λατινικοὶ ὄροι (π.χ. *actio*, *celebratio*, *collecta*, *cultus*, *devotio*, *mysterium*, *operatio*, *solemunitas* κ.λ.π.).

Ἀπὸ τοῦ βου αἰῶνος εἰς τὴν Δύσιν πρὸς δήλωσιν τῆς εὐχαριστιακῆς Θ. Λειτουργίας ἐπεκράτησε γενικῶς ὁ ὄρος *Missa*, διὰ τὴν ἐτυμολογικὴν προέλευσιν τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει ὁμόφωνος γνώμη.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι μόλις ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἐξῆς ἀπαντῶνται ἐν τῇ Δύσει αἱ λέξεις *liturgia*, *liturgicus* κ.λ.π., αἱ ὁποῖαι σήμερον χρησιμοποιοῦνται συνηθέστατα εἰς τὴν γαλλικὴν, γερμανικὴν, ἰταλικὴν, ἰσπανικὴν καὶ ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Αἱ λέξεις αὗται εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Δύσιν ὑπὸ οὐμανιστῶν τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἑλληνικῶν βυζαντινῶν κειμένων. Αἱ λέξεις κατέστησαν λίαν γνωσταὶ διὰ τῶν ἔργων τοῦ J. Bona, (*Reum liturgicarum libri duo*, Ρώμη 1671, τοῦ J. Mabillon (*De liturgia gallicana libri tres*, Παρίσιοι 1685) καὶ τοῦ J. Assemani (*Codex liturgicus ecclesiae in sacra liturgia*, Ρώμη 1749-66).

Εἰς ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τῆς Δύσεως ἐμφανίζεται ἡ λέξις διὰ πρώτην φοράν τῷ 1794. Ἀπὸ τοῦ 1832 ἀπαντᾶται ἡ ἔκφρασις «*libri liturgici*», ἥτις ταχέως κατέστη κλασσική. Τῷ 1897 παρουσιάζεται ἡ ἔκφρασις «*liturgia ambrosiana*», τῷ δὲ 1898 γίνεται λόγος «*de usu linguae slavicae in sacra liturgia*». Ὁ «Κῶδιξ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου» (*Codex Juris Canonici*) ἐπιβάλλει τὰς ἐκφράσεις *liturgia* καὶ *liturgici libri* χωρὶς ἐν τούτοις τοῦτο νὰ σημαίνει ἀπομάκρυνσιν καὶ τῶν παλαιωτέρων ὄρων.

Ὁ μεγαλύτερος θρίαμβος τοῦ ὄρου «*liturgia*» ἐν τῇ Δύσει ἦτο τὸ σύνταγμα περὶ θείας λατρείας τῆς Β' ἐν Βατικανῷ συνόδου, ὅπερ οὐ μόνον φέρει τὸν τίτλον «*Constitutio de sacra liturgia*», ἀλλὰ καὶ πλειστάκις χρησιμοποιεῖ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ὄρον.

Ὡς ὀνομασία διὰ τὴν προτεσταντικὴν καὶ τὴν ἀγγλικανικὴν λατρείαν ἡ λέξις *liturgia* ἀπαντᾶται μεμονωμένως τὸν 17ον αἰῶνα καὶ πολιτογραφεῖται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος.

Πρὸς τούτοις πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐν τῇ Δύσει ἀπὸ τῆς πρώτης χρήσεως τῆς λέξεως ταύτης μέχρι τῆς ἐμφάνισεως τῶν ἔργων τοῦ Bona καὶ τοῦ Mabillon, αἱ ἐκφράσεις «*liturgia*» «*liturgica*», «*res liturgicae*» ἐχρησιμοποιοῦντο ἀποκλειστικῶς πρὸς δήλωσιν τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Μόνον ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ ἐξῆς αἱ ἐκφράσεις αὗται ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν τῇ Δύσει πρὸς δήλωσιν τῆς καθ' ὄλου λατρείας καὶ πασῶν τῶν λειτουργικῶν πράξεων, τοῦθ' ὅπερ υἰοθετήθη καὶ ὑπὸ τοῦ περὶ λατρείας διατάγματος τῆς Β' ἐν Βατικανῷ συνόδου.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΟΝΗΡΙΑΣ *

3. Ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ πονηροῦ ἀπαιτεῖ ἐδραίαν πίστιν καὶ ἰσχυρὰν ἠθικὴν πανοπλίαν.

Ἐνώπιον παντὸς χριστιανοῦ, παντὸς ἀνθρώπου ἀγαπῶντος τὸν Θεόν, προβάλλει ἄγῶν ἐφ' ὅρου ζωῆς πρὸς κατανίκησιν τῆς δυνάμεως τοῦ πονηροῦ. Ἐὰν ἀφήσωμεν τὴν ψυχὴν μας νὰ κυριευθῇ ὑπὸ τοῦ ὕπνου, θέλει παραδοθῇ εἰς τὸν θάνατον, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κλεισθῇ ἔξω τοῦ νυμφῶνος τοῦ Χριστοῦ, ὡς συνέβη καὶ μὲ τὰς μωρὰς τοῦ Εὐαγγελίου παρθένους. Ἀδιάλειπτος καὶ ἀδυσώπητος ἄγῶν ἀναμένει ἐκείνους, οἱ ὅποιοι φιλοδοξοῦν νὰ κατακτήσουν τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. Ἀγῶν κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους, αἱ ὅποιοι πολιορκοῦν νυχθημερὸν τὴν ψυχὴν μας, καὶ εἰς τὴν ἄλωσιν αὐτῆς ἀποβλέπουν, ἵνα τὴν παραδώσουν εἰς τὸν σατανᾶν. Διὰ τοῦτο ὁ θεὸς Παῦλος προτρέπει τοὺς Ἐφεσίους, ὅπως ἐνδυναμοῦνται καὶ ἐνισχύωνται ἐν Κυρίῳ εἰς τὴν σκληρὰν πάλην πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου· «Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου· ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις· διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηροῦ καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στήναι» (Ἐφεσ. στ' 11-13). Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἀποβαίνει εἰς τὴν πάλην ταύτην ὅπλον ἀήττητον καὶ ἐν πολέμοις χρηστόν, εἶναι ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ. Ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐνδυναμούμενοι ἐν Κυρίῳ, ἀνάγκη νὰ ἀναλάβωμεν εἰς χεῖρας τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ δυνηθῶμεν «πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι» (αὐτ. στ' 16).

Ἡ ἀντίστασις μας εἰς τὸν πειρασμὸν θὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν δύναμιν τῆς πίστεώς μας. Ὅσον ὑψηλότερον καὶ ἰσχυρότερον εἶναι τὸ τεῖχος τῆς ἠθικῆς ἐν Χριστῷ οἰκοδομῆς ἡμῶν, τόσον ἀπροσπέλαστον καθίσταται ἀπὸ τὰς λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Ἡ ψυχὴ ὑπεραμύνεται τῆς σωτηρίας της διὰ τῆς ἠθικῆς πανοπλίας καὶ τῆς πίστεώς της. Καὶ ὅταν κατορθώσῃ νὰ παραμείνῃ ἀλώβητος μέχρι τέλους εἰς τὰς ἐπάλλξεις τοῦ νόμου τοῦ Χρι-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 649 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 τεύχους.

στοῦ, δικαιούται νὰ τύχη τοῦ στεφάνου τῆς ζωῆς. «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν· ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν» (Ἰακ. α' 12). Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη τονώνει τὸ φρόνημα καὶ ἐνισχύουσα τὴν ψυχὴν μας καθιστᾷ ταύτην ἱκανὴν νὰ δεχθῆ τὸν ἔμφυτον λόγον, ὁ ὁποῖος κραταιούμενος διὰ τῆς σταθερᾶς πίστεως, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν. Ἡ ψυχὴ, ἀπηλλαγμένη πάσης πονηρᾶς ἐπηρείας τοῦ Σατανᾶ, δέχεται ἔνθεος τὸ θεῖον φῶς καὶ ἐνοῦται ἐν Χριστῷ μετὰ τοῦ Δημιουργοῦ. Γίνεται ὁλόκληρος ἀληθείας κρατῆρ καὶ ὀρθοτομοῦσα τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀποτάσσεται τὸν πολέμιον τοῦ Σταυροῦ, τὸν Διάβολον, καὶ ἐγκολποῦται πᾶν δώρημα τέλειον, ἀνωθεν παρεχόμενον ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐν προκειμένῳ προτροπὴ τοῦ Ἀδελφοθέου· «Διὸ ἀποθέμενοι πᾶσαν ρυπαρίαν καὶ περισσεῖαν κακίας ἐν πραύτητι δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον τὸν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν» (Ἰακ. α' 21).

Ὅταν ἡ βούλησίς μας διὰ τῆς συνεχοῦς προσευχῆς καὶ τῆς ἀσκήσεως καὶ διὰ βίου ἀγίου καταστῆ ἀκλινὴς πρὸς τὸ κακόν, πρὸς ὃ,τι ὁ δαίμων τοῦ σκότους ἐπιτάσσει, τότε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυθέν, δὲν ἀπέβη ἐπὶ ματαίῳ. Ἀλλ' ὁ λύχνος τῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος φωτίζει τὴν ψυχὴν μας καὶ καθοδηγεῖ τὴν θέλησίν μας πρὸς τὸ ἀγαθόν, οὐδέποτε πρέπει νὰ παραμείνη ἄνευ τοῦ ἐλαίου τῆς πίστεως καὶ νὰ σβεσθῆ. Τότε ἡ θέλησίς μας θὰ συρθῆ εἰς τὸ σκότος καὶ θὰ γίνῃ δοῦλος τοῦ Ἀγγέλου τῆς πονηρίας· «Καὶ τοῦτο οὖν ὑμᾶς εἰδέναι βουλόμεθα, γράφει ὁ συγγραφεὺς τῶν Κλημεντίων, ὅτι ἐὰν μὴ τις ἑαυτὸν ἐκὼν δαίμονι δοῦλον ἐκδῶ, ὡς τάχιον εἶπον, ὁ δαίμων, τὴν κατ' αὐτοῦ ἐξουσίαν οὐκ ἔχει» (Κλημέντ. Ὁμιλ. Γ' XXVII). Ὁ πλοῦτος, αἱ ἀπολαύσεις, ὁ κορεσμὸς πάσης σαρκικῆς ἐπιθυμίας, ἡ δόξα καὶ ἡ τρυφὴ εἶναι τὰ ὅπλα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ δαίμων ἐκπορθεῖ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Ἀντιθέτως ἡ ἔνδεια καὶ ἡ νηστεία χαλυβδώνουν τὴν ψυχὴν, ἐξαυλώνουν τὸν ἄνθρωπον καὶ βοηθοῦν τὰ μέγιστα εἰς τὴν φυγὴν τῶν δαιμόνων· «Ὅθεν πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων φυγὴν ἡ ἔνδεια καὶ ἡ νηστεία καὶ ἡ κακουχία οἰκειότατόν ἐστι βοήθημα» (Κλημέντ. Ὁμιλ. Θ'. V.).

Ἡ τοῦ Χριστοῦ θεία δύνάμις καὶ χάρις ἐδωρήσατο εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους διὰ τοῦ ζωοποιοῦ αὐτοῦ σταυροῦ ὅπλον ἀήττητον. Ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ἐκ τῆς βασιλείας τοῦ διαβόλου καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τῆς ζωῆς. Ἀνεκάλεσε τοὺς πεπτωκότας ἐκ τῆς ἁμαρτωλοῦ καταστάσεως εἰς τὴν ἔνδοξον τελειότητα, καταστήσας, διὰ τῆς θυσίας του, τὸν ἄνθρωπον ἀθάνατον.

Ο ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΑΔΑ*

Ὅσο γιὰ τὸν τρόπο τῆς συμβίωσης ὁ Κανονισμὸς υἰοθετοῦσε τὸ κοινοβιακὸ σύστημα, προβλέποντας κοινοκτημοσύνη ὑποχρεωτικὴ γιὰ ὅλους. Γι' αὐτὸ καὶ κάθε ἕνας ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μοναχός, ἔπρεπε νὰ μεταβιβάσῃ στὴν μονὴ τὴν ἀτομικὴ του περιουσία, δηλώνοντας ταυτοχρόνως ἐὰν ἦταν βεβαρημένη μετ' ἀνάγκης. Καὶ τὸ μέτρο αὐτὸ ἀποσκοποῦσε στὴ μοναχικὴ ἀναγέννησι, γιατί εἶναι βέβαιο πὼς μόνο τὸ κοινοβιακὸ σύστημα εὐνοεῖ τὴν καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξι βαθειᾶς πνευματικῆς ζωῆς μέσα στὶς μονές. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ μοναχός, ὅπως εἶπαμε, ὄφειλε νὰ προσφέρῃ στὴ μονὴ του ὅ,τι ἠδύνατο σὰν προσωπικὴ του ἐργασία. Ἡ ὑπουργικὴ ἀπόφασι διηυκρίνιζε πὼς ἐδῶ «νοσητέον τὴν ὑπηρεσίαν τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸ μέτρον τῆς διανοητικῆς ἢ τῆς σωματικῆς δυνάμεώς του, ὀφείλει ἕκαστος τῶν μοναχῶν νὰ συνεισφέρῃ ὑπὲρ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ»⁸⁵. Παράλληλα ὁ κάθε μοναχός εἶχε ἀπαιτήσει νὰ τοῦ δίδῃ τὸ μοναστήρι τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν συντήρησί του «καὶ ἐν περιπτώσει ἀνικανότητος τοῦ ἐργάζεσθαι τὴν ἀπαιτουμένην περίθαλψιν ἐκ τῆς κοινῆς μοναστηριακῆς περιουσίας, ἥτις μία καὶ ἀδιαίρετος οὖσα κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς, οὐδέποτε δύναται νὰ διαιρεθῇ μετὰξὺ τούτου ἢ ἐκεῖνου τῶν μοναχῶν πρὸς κάρπωσιν...»⁸⁶. Οἱ διατάξεις αὐτές, σὲ συνδυασμὸ μετ' ἐπιπέδου τῆς κατωτάτου ὀρίου ἡλικίας τῶν πρὸς κούραν προσερχομένων (ποὺ ἦταν τὸ 25ον ἔτος) ἔδιδαν τὴν δυνατότητα στὸν ὑποψήφιο μοναχὸ νὰ ἀναμετρήσῃ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 651 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 τεύχους.

85. Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 895-896.

86. Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 897.

Πολλὰ καὶ ἰσχυρὰ τὰ ἐφόδια τῆς ἀπολυτρωτικῆς δυνάμεως τοῦ Σταυροῦ, δυνατὰ εἰς καθάρσεις ὀχρωμάτων καὶ πάσης γνώσεως ἐπαιρομένης κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Τὸ κράτος τοῦ ἀντιδικίου προῶρισται νὰ καταλυθῇ ὀριστικῶς κατὰ τὴν συνέλειαν τοῦ αἰῶνος τούτου, τοῦ καταργουμένου, ὅτε «ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι καὶ ἀφοριοῦσι τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός» (Ματθ. ιγ' 49-50).

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

τις δυνάμεις του και τις υποχρεώσεις του και έπειτα να αναλάβη τόν χρηστόν του Κυρίου ζυγόν. Έπίσης ό Κανονισμός ώριζε πώς κανείς δέν γινόταν δεκτός ώς δόκιμος, εάν δέν είχε τουλάχιστον 21 ετών ήλικίαν. Με τήν διάταξιν αὐτήν απέκλειοντο τά παιδιά και οί έφηβοι γενικά από τά μοναστήρια για λόγους που μάς είναι γνωστοί από τους 'Ι. Κανόνες και τους Πατέρες.

Γιά τους δοκίμους, προεβλέπετο ή ανάθεσις αὐτῶν σέ κάποιο Γέροντα, κοντά στον όποϊον αὐτοί θα έδιδάσκοντο γραφήν και ανάγνωσιν και τά διακονήματα του μοναστηριοῦ. Τό τριετές διάστημα τής δοκιμασίας θα είχε σαν αποτέλεσμα, ώστε «ό μὲν φίλεργος και καρτερικός να μη δειλιάση... ό δε φυγόπονος και ύποκριτής να αποστραφή (τήν ύπακοήν) και να αποδειχθῆ ανεπιτήδειος πρὸς τόν μοναχικόν βίον»⁸⁷. Για τήν κουρά δε τῶν δοκίμων έχρειάζετο ή άδεια του πνευματικοῦ, έπειτα του 'Ηγουμένου, ύστερα του Συμβουλίου και τέλος του 'Επισκόπου.

Με άλλες διατάξεις διατάσσετο ή δημιουργία κτηματολογίου, τό άνοιγμα διαφορών βιβλίων μοναχολογίου, περιουσίας και ταμείου, ή διενέργεια δημοπρασιῶν δια τήν εκποίηση ή ανταλλαγή μοναστηριακῶν κτημάτων ή για τήν ένοικίασιν των κ.λπ. Έπίσης προεβλέποντο διατάξεις για τις μοναχές, για τά μετόχια και για τις άδειες μετακινήσεως τῶν μοναχῶν εντός και εκτός τής 'Επικρατείας.

Όπως ήδη είπαμε, ό Κανονισμός αὐτός κωδικοποιουσε βασικά τις προϊσχύουσες διατάξεις και συνεκέντρωσε σέ ένιαίο κείμενο ό,τι έχρειάζετο για τήν όργάνωσι τής μοναχικῆς ζωῆς και έξ έπόψεως έσωτερικῆς και έξ έπόψεως όργανωτικῆς και οϊκονομικῆς. Για τόν λόγο τουτο ή δημοσίευσις του Κανονισμοῦ τουτου αποτελουσε ένα σημαντικό βήμα για τήν προαγωγή του μοναχικοῦ βίου στην πατρίδα μας. Και τό βήμα τουτο θα ήμπορουσε πράγματι να σημάνη τήν άφετηρία για μελλοντικές κατακτήσεις στον τομέα κυρίως τής πνευματικῆς έξυγιάνσεως του μοναχισμοῦ, αν γινόταν ή δέουσα αξιοποίησης του. Γιατί πάντοτε και οί καλύτερες διατάξεις νόμων και κανονισμῶν δέν ήμπορουν να αποφέρουν άποτελέσματα, αν δέν εκτιμηθούν κατά βάσιν και δέν εφαρμοσθούν σύμφωνα με τό άληθινό τους πνεῦμα. Άλλοιώς παραμένουν εντάλματα άψυχα και άπρόσφορα να συντελέσουν στην πρόοδο. Και επί του προκειμένου τά θετικά στοιχεΐα που περιείχεν ό Κανονισμός δέν θα απέδιδαν τίποτε, αν όλοι οί εκκλη-

87. "Ενθ' άνωτ. σ. 899.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΝ ΤΟΥ ΧΙΛΙΑΣΜΟΥ*

Βεβαίως ἡ τοιαύτη «γνώσις» τῆς Ἀγ. Γραφῆς ὑπὸ τῶν χιλιαστῶν, δέον νὰ προβληματίσῃ καὶ ἡμᾶς, καθ' ὅσον οὗτοι θεωρητικῶς δύνανται νὰ ἀντιμετωπισθῶσιν διὰ τῆς γνώσεως τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ τῆς τοιαύτης τῆς Ἀγ. Γραφῆς.

Θὰ ἠδυνάμεθα λ.χ. εἰς τὸ τέλος τῆς ἐγκολπίου Ἀγ. Γραφῆς εἰς εἰδικὰ ὑφ' ἡμῶν προστιθέμενα φύλλα νὰ γράψωμεν κατὰ συστηματικὸν τρόπον τὰ χωρία τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ὅχι ὀλοκλήρους τὰς φράσεις, ἀλλὰ παραπομπὰς — τὰς ἐκφραζούσας τὰς βασικὰς τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς διδασκαλίας θέσεις, ὡς λ.χ. ἡ Θεότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στηρίζεται εἰς τὰ τάδε χωρία, ἡ Θεότης τοῦ Ἀγ. Πνεύματος εἰς τὰ ἐξῆς χωρία, περὶ Ἐκκλησίας τὰ ἐξῆς κ.ο.κ.

Οὕτω, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εὐχερῶς ἐκ τῶν ἐν λόγῳ παραπομπῶν θὰ δυνάμεθα ἀμέσως νὰ εὕρωμεν τὰ χωρία ἐκεῖνα τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ἅτινα στηρίζουσι τὰς ὀρθοδόξους χριστιανικὰς ἡμῶν ἀπόψεις.

Ἐπὶ τούτοις δέον νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ὁ χιλιασμὸς δὲν εἶναι αἴρεσις, εἶναι τι πολλῶ χειρὸν τῆς αἵρέσεως, δὲν εἶναι μόνον ἀλλοίωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι κατάλυσις αὐτοῦ, εἶναι διάφορον τι τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὡς πρὸς τὸν καταλυτικὸν χαρακτῆρα τοῦ χιλιασμοῦ δυνάμεθα, νομίζομεν, νὰ εἴπωμεν, ὅτι οὗτος εἰς τὸ σημεῖον τούτου συμφωνεῖ καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὸν διεθνῆ κομμουνισμὸν.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 653 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 τεύχους.

σιαστικοὶ παράγοντες, καὶ κυρίως οἱ μοναχοί, ὡς κύριοι φορεῖς τῆς μοναστικῆς ἰδέας, δὲν κατέβαλλον κάθε προσπάθειαν πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτῶν ποῦ ὁ Κανονισμὸς προέβλεπε, μὲ πνεῦμα κατανοήσεως πρὸς τὴ βαθύτερη καὶ ἀληθέστερη οὐσία τοῦ μοναχισμοῦ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸ ποῦ αὐτὸς ὑπηρετεῖ.

(Συνεχίζεται)

Ἀρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΔ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

Βεβαίως ὁ χιλιασμός ἐπιτυγχάνει ἐνίοτε διὰ δύο λόγους· ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι διαθέτει πρόσωπα, ἅτινα ἔχουν αὐταπάρνησιν εἰς τὸ ἔργον των. Βεβαίως ὡς κινητήριος δύναμις εἶναι τὸ χρῆμα, τὸ ὁποῖον ἀφειδῶς ἐνίοτε διατίθεται, πρὸς διάδοσιν τοῦ χιλιασμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι κινοῦνται καὶ ἐπιχειροῦν νὰ προσελκύσουν κυρίως πρόσωπα ἢ ἀμόρφωτα ἢ μὴ ἔχοντα ἀνώτερα πνευματικὰ καὶ θρησκευτικὰ ἐνδιαφέροντα.

Καίτοι τὸ ἔργον ἔναντι τοῦ χιλιασμοῦ καθίσταται ἐνίοτε δυσχερές, ἐν τούτοις πρέπει κατ' ἐξοχὴν νὰ ἐργασθῶμεν ὡς Ἐκκλησία, ὡς ὀρθόδοξοι ἱερεῖς — Ποιμένες καὶ ὡς ἄτομα, λαϊκοί, ἅπαντες δὲ ἠνωμένοι καὶ συνεργαζόμενοι διὰ τὴν ἐδραίωσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ βίωσιν ταύτης ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ.

Νομίζομεν, ὅτι ἡ εἰλικρινὴς ἀγάπη καὶ ἡ τιμιότης εἰς τὰς ἐν Χριστῷ σχέσεις μας θὰ πρέπη νὰ πρυτανεῦη, καθ' ὅσον ὁ ἐγωκεντρικὸς χαρακτήρ τῆς ζωῆς μας, ἡ ἀλαζονία καὶ ἡ φιλαυτία μας μόνον συμφορὰς καὶ ἀποτυχίαν εἰς τὸ ποιμαντικὸν καὶ ἀντιαιρετικὸν ἡμῶν ἔργον δύνανται νὰ προσφέρωσι.

Ἡ καλή, εὐγενής, εἰλικρινὴς καὶ ἱεροπρεπὴς συμπεριφορὰ τοῦ ἱερέως ἐν τῇ ἐνορίᾳ διδάσκει, ἐνισχύει καὶ συντελεῖ εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ χιλιασμοῦ, καθ' ὅτι εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ χιλιασταὶ ἐν τῷ καταλυτικῷ αὐτῶν ἔργῳ ἀρχίζουσι τὴν διδασκαλίαν — συζήτησιν των στηριζόμενοι ἐνίοτε εἰς τὰ σφάλματα τῶν Κληρικῶν.

Χρειαζεται δὲ νὰ καταστήσωμεν συνειδητὸν εἰς τὸν λαόν, ὅτι θὰ πρέπη νὰ διακρίνωμεν τὴν οὐσίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὰ πρόσωπα, τὰ φερόμενα ὡς ὑπηρετοῦντα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ναζωραίου.

Ὁ καλὸς ποιμὴν ἢ καλὸς χριστιανὸς ὑπηρετεῖ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ θετικῶς, ὁ δὲ κακὸς ποιμὴν ἢ κακὸς χριστιανὸς ὑπηρετεῖ ἀρνητικῶς.

Καλὸν εἶναι, ὅπως συνειδητοποιήσωμεν ἅπαντες, ὅτι Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἁρμονικὴ ἔνωσις Χριστοῦ, Κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, Κληρικοὶ δὲ καὶ λαϊκοὶ ἠνωμένοι δέον, ὅπως ἐργαζώμεθα διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ χιλιασμοῦ καὶ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἡ τοιαύτη ὁμῶς ἐνότης τῶν πιστῶν δημιουργεῖ τὴν ἀνάγκην τοῦ συμπροβληματισμοῦ τῶν πιστῶν, ἕκαστος ἐξ ἡμῶν δέον νὰ συγχαίρῃ εἰς τὴν χαρὰν καὶ συμπάσχῃ εἰς τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν πόνον τοῦ ἄλλου.

Η ΕΝ ΚΥΡΙΩ ΧΑΡΑ
ΩΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ
ΕΝ ΤΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΖΩΗ
ΤΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΙΕΡΕΩΣ
ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΥΤΗΣ *

Διὰ τοῦτο, εἰς τρεῖς στόχους ἡμπορεῖ νὰ εἶπη κανεῖς, ὅτι δύναται νὰ καθορισθῇ ὁ πνευματικὸς ἀγὼν τοῦ λειτουργοῦ τοῦ Θεοῦ, προκειμένου νὰ κατακτήσῃ τὴν ἐν Κυρίῳ χαράν: Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ προσωπικὸς του ἀγὼν διὰ τὴν πνευματικὴν του προαγωγὴν. Ὁ δεύτερος, ἡ διαρκὴς μέριμνα, συνεχῆς ἀγὼν καὶ ὁ καθημερινὸς μόχθος του πρὸς πνευματικὴν οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν τυχόν πλανηθέντων πιστῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ τρίτον, ἡ διαφύλαξις τοῦ θησαυροῦ τῆς πίστεως, ἡ ὀρθότησίς της.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 660 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 τεύχους.

Ἡ ὕψ' ἡμῶν ἐγκατάλειψις τοῦ συνανθρώπου δημιουργεῖ πρόσφορον ἔδαφος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ χιλιασμοῦ.

Κάποτε εὐσεβῆς τις χριστιανός, παρακαλουθῶν ἀνελιπῶς ἀπάσας τὰς λατρευτικὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀκολουθίας, ἠσθένησε βαρῶς καὶ παρέμεινεν ἐν τῇ κλίνῃ τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀσθενείας τρεῖς μῆνας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οὐδεὶς ἐκ τῆς ἐνορίας του Κληρικὸς ἢ λαϊκὸς τὸν ἐπεσκέφθη. Ὁ πόνος τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἦτο οὐ μόνον ἡ ἀσθενεία του, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ πάντων ἐγκατάλειψις. Τὸ παράπονόν του διετυπώθη ὡς ἐξῆς: «Ἐκάστην Θ. Λειτουργίαν καὶ λοιπὰς Ἱερὰς ἀκολουθίας συμμετεῖχον ἐνεργῶς εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς Ἐκκλησίας. Τώρα ποῦ εὐρίσκομαι λόγῳ τῆς ἀσθενείας μου μακρὰν αὐτῆς, διατὶ αὕτη δὲν ἀγωνιᾷ;».

Τοιαύτας εὐκαιρίας οἱ χιλιασταὶ δὲν τὰς ἐγκαταλείπουν καὶ ἐπιτυγχάνουν ἐνίοτε εἰς τὰς προσπαθείας τῶν.

(Συνεχίζεται) Ἄρχιμ. ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΤΡΙΒΙΖΑΣ, πτ. Θ. Μ. Ρη.

Τους άνωτέρω ύψηλούς πνευματικούς στόχους κατέκτησεν ό θεϊός Παύλος και όλοι οί άξιοι τής άποστολής των θεϊοι λειτουργοί τής Άγίας μας Έκκλησίας, οί όποιοι ευηρέστησαν εις τόν Κύριον. Και άκριβώς αύτοί οί πνευματικοί στόχοι έγιναν τό ύπόβαθρον τής έν Κυρίω καυχήσεώς των· «τόν άγώνα τόν καλόν ήγώνισμαι, τόν δρόμον τετέλεκα, τήν πίστιν τετήρηκα· λοιπόν άπόκειται μοι ό τής δικαιοσύνης στέφανος» (Β΄ Τιμ. δ΄ 7-8) έλεγε χαίρων ό θεϊός Παύλος.

*
* *

Τά άνωτέρω έρχονται μέ τήν άδιάσειστον γραφικήν των κατοχύρωσιν νά μάς ειπουν: θέλεις, ώ ιερεΰ τοϋ Θεοϋ, νά αισθανθής εις τήν ψυχήν σου τήν έν Κυρίω χαράν, ήτοι τήν άληθινήν χριστιανικήν χαράν; Βεβαίως πρέπει νά επιδείξης έν τή ένορία σου δραστηριότητα· νά οργανώσης τήν ένορίαν σου· νά καλλωπίσης τόν ναόν σου· νά αναπτύξης φιλανθρωπικήν δρᾶσιν· νά κάνης κηρυκτικόν έργον. Ναι, όλα αυτά θά ίκανοποιήσουν άσφαλώς τήν ψυχήν σου, θά σοϋ δώσουν χαράν. Όμως πρό πάντων πρέπει νά άγνισθής. Πρέπει νά «ύποπιτιάσης τό σῶμά σου» και τόν έσωτερικόν σου άνθρωπον, «ίνα μή άλλοις κηρύξας σύ αύτός άδόκιμος γένη τής πνευματικῆς ζωῆς» κατά τήν έπιγραμματικήν διατύπωσιν τοϋ θεϊου Παύλου περί τοϋ ένδεδειγμένου άτομικοϋ πνευματικοϋ άγώνος κάθε χριστιανοϋ διά τήν ήθικήν κάθαρσίν του και τόν πνευματικόν του καταρτισμόν (Α΄ Κορ. θ΄ 17). Πρέπει άκόμη «νά μή θεωρήσης τιμίαν τήν σεαυτοϋ ψυχήν, όσον τοϋ τελέσαι τήν διακονίαν σου ήν έλαβες παρά Κυρίου» (Πράξ. ή΄ 24). Πρέπει δηλαδή νά αναλωθής μέσα εις τόν πνευματικόν άγρόν τοϋ Θεοϋ διά τήν πνευματικήν οικοδομήν τῶν πιστῶν, πού σοι ένεπιστεύθη ό Κύριος. Και τέλος νά «τηρήσης τήν πίστιν» όρθοτομῶν αύτήν εις τήν ιδίαν σου ψυχήν και εις τās άκοάς τῶν πιστῶν κατά τήν ένασκησιν τοϋ κηρυκτικοϋ σου έργου. Τότε θά αισθανθής τήν πραγματικήν έν Κυρίω χαράν εις τήν ψυχήν σου. Αύτά και μόνον θά σοϋ δώσουν τήν άληθινήν χριστιανικήν χαράν, πού επιθυμεί και νοσταλγει ή ιερατική σου ψυχή.

Ίδου αί προϋποθέσεις τής κατακτήσεως τής έν Κυρίω χαράς. Ίδου ποίαν σπουδοισιάτην σημασία και πνευματικόν βάθος και διδακτικήν επικαιρότητα έχει διά τόν χριστιανόν άνθρωπον και μάλιστά τόν λειτουργόν τοϋ Κυρίου, ή σύστασις αύτή τοϋ θεϊου Παύλου, «λοιπόν, άδελφοί, χαίρετε».

(Συνεχίζεται)

Άρχιμ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΨΑΡΡΑΣ

Ποιμαντικά θέματα

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΜΑΘΗΤΕΙΑ

Ἡ ποιμαντικὴ ἀταπότη ἢ ψευδαισθησία («ἅμα ἱερεὺς ἅμα ποιμὴν»), ἡ ὁποία λυμαίνεται τὸ βάθος τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἱερέως, εἶναι ἀσφαλῶς προῖον τοῦ φρονήματος τῆς αὐταρκειᾶς. Ὁ ἱερεὺς ποὺ φρονεῖ, ὅτι, δυνάμει τῆς χειροτονίας του, εἶναι ἤδη καὶ ὠλοκληρωμένος ποιμὴν, διακατέχεται ὑπὸ τοῦ φρονήματος τῆς ποιμαντικῆς αὐταρκειᾶς. Ἀλλ' ἡ συναίσθησις τῆς αὐταρκειᾶς, εἰς οἰανδήποτε περιοχὴν τῆς πνευματικῆς ζωῆς, εἶναι πάντοτε βασικὴ ἀδυναμία τῆς ἱερατικῆς προσωπικότητος. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἡ ψευδαισθησία τῆς ποιμαντικῆς ἢ ἡγετικῆς αὐταρκειᾶς εἶναι ἡ βασικὴ αἰτία τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἱερέως ὡς ποιμένου.

Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ ὑπομνησθῇ, ὅτι, ὅταν ὑπογραμμίζωμεν τὸν ἀρνητικὸν χαρακτήρα τῆς ποιμαντικῆς ἢ ἡγετικῆς αὐταρκειᾶς, δὲν ὑποδηλοῦμεν ὅτι ὁ ποιμὴν ὀφείλει νὰ διακατέχεται ὑπὸ πνεύματος ἀβεβαιότητος κατὰ τὴν ἀσκησιν τῆς διακονίας του. Ὁ καλὸς ποιμὴν διαθέτει πάντοτε πλοῦτον ἐσωτερικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἀναδεικνύουν αὐτὸν «δυνατὸν ἐν λόγῳ καὶ ἐν ἔργῳ» (Λουκ. 24,19). Πᾶν ὅ,τι πράττει, πράττει αὐτὸ μετὰ τῆς βεβαιότητος καὶ τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποῖαν παρέχει εἰς αὐτὸν τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνεργοῦν Ἁγιον Πνεῦμα.

Παρὰ τὸ γεγονός ὅμως τοῦτο, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ὑπενθυμίζη κανεὶς εἰς τὸν ποιμὴνα τὸν πάντοτε ἐλλοχεύοντα κίνδυνον τῆς ποιμαντικῆς ἀλαζονείας. Διότι, ἐὰν ὁ ποιμὴν εἶναι «πεπεισμένος ἐφ' ἑαυτὸν» καὶ «φρόνιμος παρ' ἑαυτῶ» (Ρωμ. 11,25), ἢ «πώρως» (Πρβλ. Ρωμ. 12,16) τῆς ποιμαντικῆς του συνειδήσεως εἶναι γεγονός πλεόν ἢ ἐκδηλον. Ἡ τοιαύτη δὲ πώρως ἔχει τὰς συνεπείας τῆς ἐπὶ τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν θὰ ἀνεγνώριζε κανεὶς εὐχερῶς, ὅτι ἡ ἰσορροπία τῆς ποιμαντικῆς συνειδήσεως πρέπει νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἑναρμονισμοῦ δύο ἀντιρρόπων ἐσωτερικῶν δυνάμεων· ἦτοι τῆς ἐσωτερικῆς ποιμαντικῆς βεβαιότητος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ πνεύματος τῆς μαθητείας.

Ὁ ἐπιστήμων ποιμὴν (Ἰερμ. 3,15) ἐνεργεῖ μετὰ δυνάμεως, κυριαρχούμενος ὅμως ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ποιμαντικῆς μαθητείας. Διότι παραδέχεται ὡς βασικὴν ἀρχὴν τὴν ποιμαντικὴν ἀρχὴν ἢ ἀλήθειαν, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποῖαν ἡ ἀσκησις τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας ἀποτελεῖ συγχρόνως ἀδιάλειπτον πρᾶξιν μαθη-

τείας. Πῶς, ἀλήθεια, θὰ ποιμάνῃ ὁ ἱερεὺς, ἐὰν πρῶτον δὲν μαθητεύσῃ εἰς τὴν ἄμεσον ἐμπειρίαν τῶν προβλημάτων τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος;

Ὁ Μ. Βασιλείος, εἰς τὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸν 114ον Ψαλμὸν (P.G. 29,485), ὑπενθυμίζει ὅτι ὁ Θεὸς Πατὴρ, τρόπον τινά, ἐμαθήτευσεν εἰς τὰ ἀνθρώπινα προβλήματα, πρὶν θεραπεύσῃ καταλλήλως τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον. Οὕτως ὁ Θεὸς «χαμαὶ κειμένῳ μοι συγκατέβη διὰ φιλάνθρωπίαν· οἶονεὶ ἀρρώστου τινὸς ἐκ πολλῆς ἀσθενείας οὐδὲ φθέγγεσθαι τρανῶς δυναμένου, φιλάνθρωπος ἰατρὸς προσαγαγὼν ἑαυτοῦ τὴν ἀκοὴν ἐκ τοῦ σύνεγγυς μαθάνει τὰ ἀναγκαῖα τῷ κάμνοντι».

Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ ἁγίου Πατρὸς πείθει περὶ τοῦ ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς ποιμαντικῆς μαθητείας δέον ἐκ τῶν προτέρων νὰ θεωρῆται ὡς ὅρος ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τῆς ἐπιτυχοῦς ἀσκήσεως τῆς ποιμαντικῆς διακονίας. Πράγματι δὲ ἀρκεῖ νὰ λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν τοῦ δύο τινά, διὰ νὰ παραδεχθῆ εὐκόλως τὴν θεμελιώδη πρακτικὴν σημασίαν τοῦ πνεύματος τῆς μαθητείας διὰ τὸ ὅλον ἔργον τοῦ ποιμένου. Ἐν πρώτοις ὁ ποιμὴν εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κάτοχος γνώσεων καὶ ἱκανοτήτων καλυπτουσῶν πλήρως τὰς ἀνάγκας τῆς διακονίας του. Ἡ ἀνθρωπίνη ἀτέλεια καὶ ἀδυναμία εἶναι συνήθως ἀδιάβλητον γνώρισμα καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ποιμένου. Ὁ ποιμὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ γνωρίζῃ ὅλα. Ἐπειτα, ἡ ἀπέραντος ποικιλία εἰς πλάτος καὶ βάθος τῶν ποιμαντικῶν προβλημάτων, καὶ κυρίως τὸ «δυσίατον» καὶ τὸ «πολύπλοκον» τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ταχείας καὶ ἀλματώδεις κοινωνικὰς, ψυχολογικὰς καὶ πνευματικὰς ἀλλαγὰς, καθιστοῦν ἐξαιρετικῶς δυσχερῆ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἔργον Θεοῦ, καὶ ἐπομένως παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ποιμὴν εἶναι συνεργὸς Θεοῦ, ἡ προβληματικὴ τῆς ποιμαντικῆς διακονίας ἀποτελεῖ πάντοτε, εἰσέτι καὶ διὰ τὸν καλὸν ποιμέα, ἐπίμοχθον προσπάθειαν. Ἐὰν συνέβαιnen ἄλλως, δὲν θὰ ἀνεφάνει καταπληκτικὸς ἐκ τῶν δυσχερειῶν αὐτῶν ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός· «Τῷ ὄντι γὰρ αὕτη μοι φαίνεται τέχνη τις εἶναι τεχνῶν, καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν, ἄνθρωπον ἄγειν, τὸ πολυτροπώτατον ζῶον καὶ ποικιλώτατον» (P.G. 35,425).

Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς μαθητείας δὲν ἐννοεῖται ἐνταῦθα ὡς «τεχνικόν» προσὸν τοῦ ποιμένου, ὡς μία ἐπαγγελματικὴ ἀρετὴ. Τὸ πνεῦμα τῆς μαθητείας προβάλλεται, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ποιμαντικῆς διακονίας, ὡς βίωσις αὐθεντικῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ἀγάπης ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἴσως ἐνταῦθα ἡ ὑπόμνησις τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου θὰ ἦτο πολὺ χρήσιμος πρὸς κατανόησιν

ΕΝΟΡΙΑΚΑ

ΠΡΟΣΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ*

Τὸ θέμα αὐτὸ δὲν εἶναι ἄσχετον πρὸς μίαν συνεχῆ προσπάθειαν, ἢ ὅποια πρέπει νὰ καταβάλλεται ἀπὸ ἡμᾶς, ὅπως ἡ ὅλη ἐργασία κινῆται ἐντὸς τοῦ πνεύματος τῆς πεντηκοστῆς, τὸ ὅποῖον εἶναι καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ὀρθοδοξίας. Καὶ τοῦτο, διότι μόνον αὐτὸ τὸ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 658 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 τεύχους.

τοῦ πνευματικοῦ βάθους τῆς ἀρετῆς τῆς μαθητείας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Διακατεχόμενος ὁ ἅγιος Πατὴρ ἀπὸ ἀπέραντον καὶ ἐνθερμον ἀγάπην πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ἀνεκάλυπτε καθ' ἡμέραν νέα στοιχεῖα καὶ ἐβίωνε νέας ἐμπειρίας πνευματικῆς ζωῆς, οὕτως ὥστε εἰς βαθὺ γῆρας νὰ ὁμολογῇ: «Νῦν ἄρχομαι μαθητῆς Χριστοῦ εἶναι». Ἡ πορεία του αὐτῆ πρὸς τὴν ἀδιάλειπτον μαθητείαν ἦτο συγχρόνως ἀκτινοβολία ποιμαντικοῦ μεγαλείου. Ὅσον κατήρχετο τὰς βαθμίδας τῆς ταπεινοφροσύνης ἐν ἀγάπῃ πρὸς τὸν Ἰησοῦν, τόσον ἀνῆρχετο τὴν κλίμακα τῆς ποιμαντικῆς ὀριμότητος καὶ τελειότητος. Διότι ἄλλωστε τὸ πνεῦμα τῆς μαθητείας οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν νὰ συμφιλιωθῇ μὲ τὰς ἀλαζονικὰς διαθέσεις τοῦ ποιμένου, μὲ τὰς «κυριαρχικὰς» του ἀξιώσεις, ἔστω μὲ τὰ ὑπερτονισμένα «πατρικὰ» του δικαιώματα.

Ὁ ποιμὴν, ὁ συναισθανόμενος τὴν πτωχείαν του ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, μαθητεύει συγχρόνως μὲ ἀγάπην εἰς τὰ προβλήματα τοῦ ποιμνίου του. Κατανοεῖ τὰ προβλήματα αὐτά, ἀναζητεῖ τὰς αἰτίας των καὶ μελετᾷ μὲ σύνεσιν καὶ φρόνησιν τὰς ἐνδεχομένας καὶ δυνατὰς λύσεις αὐτῶν. Κυρίως ὅμως ὁ ποιμὴν ποῦ εἶναι φορεὺς γνησίου πνεύματος μαθητείας ἐξαρτᾶται τελείως ἀπὸ τὴν δύναμιν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν προσπάθειαν, τὴν ὅποیان καταβάλλει, προκειμένου νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐπιτυχῶς τὰ προβλήματα αὐτά τοῦ ποιμνίου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς μαθητείας, εἰς τὰς φυσιολογικὰς του πνευματικὰς διαστάσεις, εἶναι βασικὴ προϋπόθεσις τοῦ ποιμαντικοῦ διαλόγου τοῦ ἱερέως μὲ τὸν ἐργοδότην Θεόν. Ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ ὁ ἱερεὺς εὐρίσκειται πράγματι μακρὰν τῆς παγίδος τῆς ποιμαντικῆς αὐταπάτης.

πνεῦμα εἶναι ἱκανὸν νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐργασίαν μας πέραν παντὸς πνεύματος ἀνταγωνισμοῦ καὶ νὰ ὑψώσῃ αὐτὴν ἐπὶ ἐνὸς ἐπιπέδου ὑπεράνω τῶν ἐπὶ μέρους προσπαθειῶν τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Ὁ ὀλίγος χρόνος τῆς λειτουργίας τοῦ «Φροντιστηρίου Στελεχῶν Ἐκκλησιαστικῆς Προνοίας» καὶ τῆς διαδόχου αὐτοῦ «Σχολῆς Ἐθελοντῶν Διακονίας», τὸ ὅλον πνεῦμα καὶ τὸ ἐπίπεδον τῆς προσπαθείας αὐτῆς συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ἐκλείψουν ἀμφιβολαίαι τινές, αἱ ὁποῖαι ἦτο φυσικὸν νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὴν ἀρχὴν μιᾶς προσπαθείας, ἡ ὁποία, εἰς τὰ πλαίσια αὐτά, ἐγένετο διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν Πατρίδα μας. Μεταξὺ τῶν ἐκλεκτῶν ἐπιστημόνων καὶ ἄλλων εἰδικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδίδαξαν καὶ διδάσκουν μαθήματα εἰς τὴν Σχολὴν, συγκαταλέγονται καὶ καθηγηταὶ ἐξ ὄλων τῶν Σχολῶν Κοινωνικῆς Προνοίας τῆς Πατρίδος μας καὶ ἐξ ὄλων σχεδὸν τῶν Ὁργανώσεων, αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦν κοινωνικὴν ἐργασίαν. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν τὸ γεγονός, ὅτι ἅπαντες, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως, ἐδέχθησαν προθύμως νὰ διδάξουν εἰς τὴν Σχολὴν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποζημιώσεως.

Παρὰ ταῦτα δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίζωμεν ὅτι ἡ προσπάθειά μας ἔχει ἤδη κερδίσει τὴν ἐμπιστοσύνην ὄλων τῶν πνευματικῶν παραγόντων τῆς πρωτευούσης. Τοῦτο θὰ ἦτο εὐκόλον νὰ ἀποδειχθῆ ἐκ μιᾶς προσεκτικῆς μελέτης τῶν στοιχείων τῶν σπουδαστῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνεγράφησαν κατὰ τὰ τρία τελευταῖα ἔτη εἰς τὴν Σχολὴν. Βεβαίως δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσωμεν ἀναλυτικῶς τὸ θέμα τοῦτο. Πάντως ἡ προσέλευσις σπουδαστῶν εἰς τὴν Σχολὴν ἄνευ οὐσιαστικῆς συμβολῆς παραγόντων ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν συνεργατῶν αὐτῆς, ἀποδεικνύει τὰς δυνατότητας, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται εἰς τὴν Πατρίδα μας εἰς τὸν τομέα τῆς ἀναζητήσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως ἐθελοντικοῦ προσωπικοῦ. Τὸ θέμα αὐτὸ παρουσιάζει μεγαλύτεραν σημασίαν, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι πρόκειται περὶ προσώπων νεαρᾶς ἡλικίας. Ἐκεῖνο ἀκόμη, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ σημειωθῆ, εἶναι τὸ συνεχῶς αὐξανόμενον ἐνδιαφέρον τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν διὰ μίαν πληρესτέραν ἐκπαίδευσιν εἰς θέματα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Προνοίας.

Παρ' ὅλον ὅτι τὰ μαθήματα τοῦ «Φροντιστηρίου Στελεχῶν Ἐκκλ. Προνοίας» ἐκάλυψαν ἐν πλῆθος θεμάτων καὶ συνετέλεσαν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν διεύρυνσιν τοῦ ὀρίζοντος τῶν ἐθελοντῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Προνοίας, διεπιστάθη, ὅτι αἱ ἀποκτηθεῖσαι γνώσεις δὲν ἦσαν ἀρκεταὶ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν τοῦ Φροντιστηρίου. Σημασίαν ὅμως ἔχει, ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ ὀνομασθέντος προκαταρκτικοῦ τμήματος τοῦ «Φροντιστηρίου» ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην, ὅπως παρακολουθήσουν ἓνα δεύτερον

« Ε Ο Ρ Τ Ο Λ Ο Γ Ι Ο Ν » *

ΜΗΝΟΛΟΓΙΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

1. Τοῦ ἁγίου ἐνδόξου *Προφήτου* Ναοῦμ. Τοῦ ἁγίου *Μάρτυρος* Ἀνανίου τοῦ Πέρσου. Τῶν Ὁσίων· Ἀντωνίου πρίγκηπος, τοῦ Νέου, τοῦ ἐν Κίῳ (Βιθυνίας), Ὁνησίμου. Ἀνανίου καὶ Σολόχωνος ἀρχιεπισκόπων Ἐφέσου. Φιλαρέτου τοῦ «ἐλεήμονος» καὶ Θεοκλήτου ἐπισκόπου Λακεδαιμονίας.

2. Τοῦ ἁγίου ἐνδόξου *Προφήτου* Ἀββακούμ. Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Ἀβίβου διακόνου τοῦ Νέου. Μάμαντος καὶ Μυρόπης τῆς ἐν Χίῳ. Τῶν Ὁσίων· Ἀνδρέου, Ἡρακλαίμονος, Θεοφίλου καὶ Ἰωάννου. Κυρίλλου τοῦ Φιλεώτου (Δέρκων). [Σολομῶντος ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου], Μωυσέως τοῦ ὁμολογητοῦ καὶ Ἀθανασίου τοῦ Ἐγκλείστου.

3. Τοῦ ἁγίου *Προφήτου* Σοφονίου. Τῶν ἁγίων Ἱερομαρτύρων· (Θεοδώρου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας) καὶ Γαβριήλ, τοῦ ἀπὸ Γάνου καὶ Χώρας, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (1659). Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Ἀγαπίου, Σελεύκου, Μάμαντος, Ἰνδῆ, Δόμνας, Γλυκερίου καὶ τῆς ἐκ 40 συνοδείας αὐτῶν, τῶν ἐν Σοφιαναῖς. Μωυσέως τοῦ οἰκονόμου, [Θεοδώρου τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ]. Τοῦ ἁγίου *Νεομάρτυρος* Ἀγγελῆ ἱατροῦ ἐξ Ἀργους, τοῦ ἐν Χίῳ (1813). Τῶν Ὁσίων· Θεοδούλου τοῦ ἀπὸ ἐπάρχων, Θεοδούλου «σαλοῦ», τοῦ Κυπρίου καὶ Ἰωάννου ἐπισκόπου Κολωνίας, τοῦ ἡσυχαστοῦ.

4. Τῆς ἁγίας ἐνδόξου *Μεγαλομάρτυρος* Βαρβάρας. Τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος Σεραφεῖμ ἐπισκόπου Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου (1601). Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Ἰουλιανῆς, Χριστοδοῦλης καὶ Χριστοδοῦλου.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 613 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 21 τεύχους.

κύκλον μαθημάτων, συνδυαζόμενον μετὰ ἐπισκέψεων καὶ πρακτικῶν ἀσκήσεων¹⁹.

Τὸ γεγονός αὐτὸ συνετέλεσεν οὐσιαστικῶς εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς «Σχολῆς Ἐθελοντῶν Διακονίας» ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῆς μορφήν.

19. Ἀ. Ἀλεβιζοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 18.

Τῶν Ὀσίων· Ἰωάννου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου, τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἰωάννου ἐπισκόπου Πολυβότου (Φρυγίας), τοῦ θαυματουργοῦ, Κασσιανοῦ τοῦ ἐν Κύπρῳ. Ἡ μνήμη τῶν ἁγίων 12 Προφητῶν.

5. Τῶν ἁγίων ἐνδόξων *Μαρτύρων*· Ἀβερκίου, Ἀναστασίου καὶ Διογένους. Τῶν ἐν Ἀθῶν («Κελλιωτῶν») Ὀσιομαρτύρων. Τῶν Ὀσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν· Σάβα τοῦ ἡγιασμένου, Φιλοθέου καὶ Νεκταρίου, τῶν ἐν Ἀθῶν. Νόννου καὶ Γράτου ἐπισκόπου Ἐφέσου.

6. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας, τοῦ θαυματουργοῦ [καὶ Ἀέρος ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων]. Τοῦ ἁγίου *Μάρτυρος* Νίσερ. Τοῦ ἁγίου *Νεομάρτυρος* Νικολάου τοῦ Καραμάνου, τοῦ ἐν Σμύρνῃ (1657). Τῶν Ὀσίων· Ἀντωνίου (καὶ Νείλου, τοῦ ἐν Κύπρῳ). *Μνήμη* τῆς μετὰ φιλανθρωπίας ἐπενεχθείσης ἡμῖν φοβεραῖς ἀπειλῆς τοῦ σειсмоῦ.

7. Τῶν ἁγίων ἐνδόξων *μαρτύρων*· Ἀθηνοδώρου, Ἀκεφιμᾶ, Ἰσιδώρου καὶ Λέοντος. Γαϊανοῦ καὶ Γαῖου. Δομετίου, Νεοφύτου, Μαρτίνου, Νικολάου καὶ Πρίσκου. Τῶν ἐν Ἀφρικῇ 600. Ἐτέρων 60 πρεσβυτέρων καὶ ἄλλων ὀρθοδόξων Μαρτύρων καέντων ἐν τῷ ναῶ. Τῶν Ὀσίων· Ἀμβροσίου ἐπισκόπου Μεδιολάνων. Ἀμμούν τοῦ ἐν Νητρίᾳ. Γρηγορίου κτίτορος τῆς ἐν Ἀθῶν ὁμωνύμου σεβασμιωτάτης Μονῆς. Ἰγνατίου, Ἰωάννου τοῦ Ρώσου, Παύλου ὑποτακτικοῦ, «τοῦ ἐν Παρηγορίᾳ» καὶ Γερασίμου τοῦ ἐξ Εὐβοίας. *Μνήμη ἐγκαινίων* ἱεροῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐν τοῖς Κουράτορος.

8. *Προεόρτια* τῆς *Συλλήψεως* τῆς ἁγίας Ἄννης. Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων· Σωσθέντος ἐπισκόπου Κολοφῶνος (ἐν Ἰωνία). Ἀπολλῶ ἐπισκόπου Καισαρείας καὶ Ἐπαφροδίτου ἐπισκόπου Ἀδριακῆς (ἐν Κύπρῳ). Καίσαρος ἐπισκόπου Δυρραχίου. Κηφᾶ. Ὀνησιφόρου ἐπισκόπου Κορώνης (ἐν Μεσσηνίᾳ) καὶ Τυχικοῦ. Τῶν Ὀσίων· Παταπίου τοῦ ἐν Λουτρακίῳ (Κορινθίας). Δαμιανοῦ καὶ Σωφρονίου ἐπισκόπου ἐν Κύπρῳ. Ἀέρος ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων καὶ Παρθενίου τοῦ ἐν Χίῳ (1815—1883).

9. Ὁ *Εὐαγγελισμὸς* τῆς *Συλλήψεως* τῆς ἁγίας Ἄννης, *μητρὸς* τῆς Θεοτόκου. Τῆς ἁγίας *Προρήτιδος* Ἄννης τῆς τοῦ Σαμουὴλ μητρὸς. Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· [Βάσσης[, Ἐασίου, Ἰσαάκ, Ναρσῆ τοῦ Πέρσου καὶ Σωσιθέου. Τοῦ Ὀσίου Στεφάνου τοῦ νεολαμποῦς, τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ Ἀντίπα. Ἀνάμνησις τῶν ἐγκαινίων.

10. Τῶν ἁγίων ἐνδόξων *Μαρτύρων*· Μηᾶ τοῦ καλλικελάδου, Ἐρμογένους ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τοῦ ἀπὸ ἐπάρχων καὶ Εὐγράφου. Γεμέλλου τοῦ πολυάθλου, Θεοτέκνου πρεσβυτέρου. Εὐ-

γενίου καὶ Μαρίνου, τῶν ἐν Καισαρείᾳ. Μαριαννοῦ (Μαρκιανοῦ). Τοῦ Ὀσίου Θωμᾶ τοῦ Δεφουρκινοῦ.

11. Ἐὰν τύχη ἐν Κυριακῇ ἢ τῇ πρώτῃ μετ' αὐτὴν ἐρχομένη· Τῶν ἁγίων καὶ Δικαίων Προπατέρων.

Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Ἀειθαλᾶ καὶ Ἀκεφεῆ. Τερεντίου, Βικεντίου, Αἰμιλιανοῦ καὶ Βεβαίας. Βαρσαβᾶ καὶ Μείρακος. Τῶν Ὀσίων· Δανιὴλ τοῦ ἐν Βοσπόρῳ καὶ Λουκᾶ πρεσβυτέρου, τοῦ Εὐτροπιώτου, τῶν Στυλιτῶν. Λεοντίου τοῦ ἐν Ἀχαΐᾳ. Νόμων [Βηχανοῦ καὶ Νόμωνος] τῶν ἐν Κύπρῳ, τῶν θαυματουργῶν. Πέτρου ἀσκητοῦ καὶ Ἀκεψιμᾶ. Νίκωνος τοῦ Ξηροῦ καὶ Νικηφόρου αὐτοκράτορος, τοῦ Φωκᾶ.

12. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Σπυρίδωνος ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος, τοῦ θαυματουργοῦ. Τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος Ἀλεξάνδρου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων. Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Αἰθερίου καὶ Συνετοῦ. Τῶν Ὀσίων· Ἀμμωναθᾶ καὶ Ἄνθου. Ἰωάννου μητροπολίτου Ζιχνῶν. Εὐφημιανῆς καὶ Φαίβης.

13. Τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος Γαβριήλ, ἀρχιεπισκόπου Βελιγραδίου, Πεκίου καὶ πάσης Σερβίας, τοῦ ἐν Προύσση μαρτυρήσαντος (1659). Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Εὐστρατίου, Αὔξεντιου, Εὐγενίου, Μαρδαρίου καὶ Ὁρέστου, Λουκίας τῆς παρθένου. Τῶν Ὀσίων· Ἀρεως τοῦ σοφοῦ καὶ Ἀρσενίου τοῦ ἐν τῷ Λάτρῳ.

14. Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Ἀπολωνίου τοῦ κληρικοῦ, Ἀρριανοῦ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ 4 Προτικτῶρων. Θύρσου, Καλλινίκου, Λευκίου, Φιλήμονος τοῦ αὐλητοῦ, Ὑπατίου, καὶ ἐτέρων 36. *Μνήμη τῆς μετὰ φιλανθρωπίας ἐπενεχθείσης ἡμῖν φοβερᾶς ἀπειλῆς τοῦ σεισμοῦ* (557).

15. Τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος Ἐλευθερίου, ἐπισκόπου Αὐλῶνος (Βορείου Ἡπείρου) καὶ Ἀνθίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Βάχχου τοῦ Νέου, Ἐλευθερίου τοῦ θαλαμηπόλου, Κορέμωνος τοῦ ἐπάρχου καὶ τῶν δύο δημίων. Τῆς ἁγίας Ὀσιομάρτυρος Σωσάννης, διακονίσσης, τῆς ἐν Ἐλευθερουπόλει. Τῶν Ὀσίων· Παύλου τοῦ Νέου, τοῦ ἐν τῷ Λάτρῳ καὶ Στεφάνου ἀρχιεπισκόπου, τοῦ Ρώσου.

[Ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ (τοῦ 397) ἐχειροτονήθη πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἐν ἧ' καὶ ἡ εορτὴ τῶν Χριστουγέννων ἀπὴρξατο ὑπ' αὐτοῦ τελεῖσθαι].

16. Τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Προφήτου Ἀγγαίου. Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Ἰλαρίου, Πρόμου (Πρόβου) καὶ Μαρίνου, τοῦ Συγκλητικοῦ. Τῶν ἐν ἁγίοις πατέρων ἡμῶν· Μοδέστου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, Μέμωνος ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου, Νικολάου (Β'),

πατριάρχου Κων/πόλεως, τοῦ Χρυσοβέργη καὶ Συμεῶνος ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας. Θεοφανοῦς τῆς βασιλείσσης, συζύγου Λέοντος τοῦ σοφωτάτου βασιλέως, τῆς θαυματουργοῦ. *Μνήμη τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Χριστοφόρου.*

17. Τῶν ἁγίων Τριῶν Παίδων· Ἀνανίου, Ἀζαρίου καὶ Μισαήλ. Δανιήλ τοῦ Προφήτου. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Αἰγίνης τοῦ θαυματουργοῦ, τοῦ ἐκ τῆς νήσου Ζακύνθου. Τῶν ἁγίων Ὀσιομαρτύρων· Πατερμουθίου, Κόπριος καὶ Ἀλεξάνδρου. Τῶν ἁγίων Μαρτύρων· Ἰάκχου τοῦ Τριγληνοῦ καὶ Νικήτα τοῦ Νέου. Τοῦ Ὀσίου καὶ ἀειμνήστου ὁμολογητοῦ Δουνάλε (Στεφάνου).

18. Τῶν ἁγίων Ἱερομαρτύρων· Ἐρμούλου καὶ Φωκά. Τῶν ἁγίων Μαρτύρων· Ἀλφειοῦ τοῦ ἀναγνώστου, Εὐβιότου, Ζαχαρίου, διακόνου. Κάστορος. Καστούλου τοῦ Διαιταρίου, Κλαυδίου, Μαρκελλίνου καὶ Μάρκου τῶν ἀυταδέλφων καὶ τῶν γονέων αὐτῶν· Τραγκυλίνου καὶ Μαρκίας. Νικοστράτου καὶ Ζωῆς τῆς συζύγου αὐτοῦ. Σεβαστιανοῦ τοῦ Συγκλητικοῦ, Σοφίας τῆς θαυματουργοῦ καὶ Τιβουρτίου. Τῶν Ὀσίων· Φλώρου ἐπισκόπου Ἀμνισοῦ (Σαμφούντος) καὶ Μισαήλ τοῦ συγκέλλου καὶ ὁμολογητοῦ [καὶ Μοδέστου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων]. *Μνήμη τῶν Ἐγκαινίων τοῦ σεβασμίου οἴκου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τοῖς Χαλκοκρατείσις.*

— Κατὰ τὴν 18ην τοῦ παρόντος μηνός, ἐὰν τύχη ἐν Κυριακῇ, ἢ τῇ ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἐρχομένη, ἣτις καὶ Κυριακὴ προ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως λέγεται, μνήμην ἐπιτελουμένων πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος Θεῶν εὐαρεστησάντων ἀπὸ Ἀδάμ ἄχρι καὶ Ἰωσήφ τοῦ μῆστορος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, κατὰ γενεαλογίαν, καθὼς καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ιστορικῶς ἠριθμήσατο· ὁμοίως καὶ τῶν Προφητῶν καὶ Προφητῶν, ἐξαιρέτως δὲ τοῦ προφήτου Δανιήλ καὶ τῶν ἁγίων τριῶν Παίδων. Τῶν ἁγίων καὶ δικαίων πρωτοπλάστων· Ἀδὰμ καὶ Εὐας. Τῶν ἁγίων καὶ δικαίων· Ἀβελ, Σήθ, Ἐνώε, Καϊνᾶν, Μαλελεήλ, Ἰάρεδ, Ἐνώχ, Μαθουσαλα, Λάμεχ, Νῶε, Σήμ, Ἰάφεθ, Ἀρφαξάδ, Καϊνᾶν, Σάλα, Ἐβερ, Φάλεκ, Ραγάβ, Σερούχ, Ναχώρ, Θάρρας. Τῶν ἁγίων Πατριαρχῶν· Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ, Ρουβίμ, Συμεών, Λευί, Ἰωσὺδ, Ζαβουλών, Ἰσαάκ, Δάν, Γάδ, Ἀσήρ, Νεφθαλεὶμ, Ἰωσήφ, Βενιαμίν, Φαρές, Ζαρά, Ἐσρώμ, Ἀράμ, Ἀμναδάβ, Νασσών, Σαμψών, Βοόζ, Ὀβηδ, Ἰεσσαί. Τῶν ἁγίων καὶ Δικαίων Βασιλέων· Δαβίδ, Σολομώντος, Ροβοάμ, Ἀβιά, Ἀσά, Ἰωσαφάτ, Ἰωράμ, Ὄζιου, Ἰωάθαμ, Ἀχαζ, Ἐζεκίου, Μανασσή, Ἀμμών, Ἰωσίου, Ἰερονίου, Σαλαθιήλ, Ζοροβάβελ, Ἀβιούδ, Ἐλιακείμ, Ἀζώρ, Σα-

δώκ, Ἀχείμ, Ἐλιοῦδ, Ἐλεάζαρ, Ματθάν καὶ Ἰακώβ. Τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου Μνήστορος Ἰωσήφ. Τῶν ἁγίων καὶ Δικαίων· Μελχισεδέκ καὶ Ἰώβ, τοῦ προφήτου καὶ πολυάθλου. Τῶν ἁγίων Προφητῶν· Μωυσέως, Ὄρ, Ἀαρών, Σαμουήλ, Νάθαν, Δανιήλ. Τοῦ ἁγίου καὶ Δικαίου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Τῶν Ἀγίων Τριῶν Παίδων. Τῶν ἁγίων καὶ Δικαίων· Σάρρας, Ρεβέκκας, Λείας, Ραχήλ, Ἀσυνέθ, Μαρίας (Μωυσέως), Δεβόρας, Ρούθ, Σαραφθίας, Σωμανίτιδος, Ἰουδίθ, Ἐσθήρ καὶ Ἀννης [Σωσάννης].

19. Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Ἀρεως, Ἡλία καὶ Πρόβου. Βονιφατίου, Εὐτυχίου καὶ Θεσσαλονίκης. Ἡλία. Πολυεύκτου τοῦ Καισαρέως. Πολυεύκτου, [Πρόμου (Πρόβου)] καὶ Τιμοθέου. Τρύφωνος καὶ ἐτέρων 200 ἀνδρῶν καὶ 70 γυναικῶν. Τῶν Ὁσίων· Ἀγλαΐας τῆς Ρωμαίας καὶ Γρηγεντίου ἐπισκόπου Αἰθιοπίας.

20. Τοῦ ἁγίου ἐνδόξου *ιερομάρτυρος* καὶ ἀποστολικοῦ πατρὸς Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου. Τοῦ ἁγίου *Νεομάρτυρος* Ἰωάννου τοῦ 14ετοῦς, ράπτου τοῦ Θασίου (1652). Τοῦ Ὁσίου Φιλογονίου τοῦ ἀπὸ δικολόγου γενομένου πατριάρχου Ἀντιοχείας.

21. Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Θεμιστοκλέους, Ἰουλιανῆς καὶ τῶν σὺν αὐτῇ 500 ἐν Νικομηδεῖα καὶ ἐτέρων 130 ἐν αὐτῇ τῇ πόλει μαρτύρων γυναικῶν. Τοῦ Ὁσίου Πέτρου μητροπολίτου πάσης Ρωσίας, τοῦ θαυματουργοῦ.

22. Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Ἀναστασίας ὁσίας, τῆς φαρμακολυτρίας, τῆς ἐν Θεσσαλονίκη. Ζωίλου, Θεοδότης καὶ τῶν τέκνων αὐτῆς καὶ Χρυσογόνου (αὐτοῦ θεοσεβεστάτου διδασκάλου).

Τὰ θυρανοξία καὶ τὸ φωτοδόμιον τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

23. Τῶν ἐν Κρήτῃ ἁγίων *Δέκα Μαρτύρων*· Ἀγαθόποδος, Βασιλίδου, Γελασίου, Εὐαρέστου, Εὐνικιανοῦ, Εὐπόρου, Ζωτικῶ, Θεοδούλου, Ποντίου (Πομπηίου) καὶ Σατορνίνου. Σχίνωνος καὶ Χρυσογόνου ἀεπάρχου πόλεως Θεσσαλονίκης». [Τοῦ ἁγίου *Νεομάρτυρος* Νικολάου τοῦ Καρπενησιώτου (23 Σεπτεμ. 1672). Τῶν Ὁσίων· Παύλου ἀρχιεπισκόπου Νεοκαισαρείας, Ναοῦμ φωτιστοῦ καὶ ἱεροκήρυκος Βουλγαρίας, τοῦ θαυματουργοῦ καὶ Νήφωνος ἐπισκόπου Κωνσταντινῆς. *Μνήμη τῶν ἐγκαινίων τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας*, ἥτοι τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας (562).

24. Τῆς ἁγίας Ὁσιοπαρθενομάρτυρος Εὐγενίας καὶ τῶν γυναικῶν αὐτῆς Φιλίππου ἐπάρχου παλαιᾶς Ρώμης καὶ Βασίλλας καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν Πρωτᾶ καὶ Ἰακίνθου. Τῶν ἁγίων *Μαρτύρων*· Ἀχαϊκοῦ, Θεοκλείου, Καστούλου καὶ Σοσσίου. [Τοῦ ἁγίου *Νεομάρτυρος* Ἀχμετ (24 Σεπτ. 1682)]. Τῶν Ὁσίων· Ἀντιόχου (αὐτοῦ

τῆς Πανδέκτης). Ἀφροδισίου, Βιτιμίωνος καὶ Νικολάου τοῦ ἀπὸ στρατιωτῶν.

25. Ἡ κατὰ σάρκα Γέννησις τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

— Μνήμη τῶν θεασαμένων Ποιμένων τὸν Κύριον καὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν Μάγων.

26. «Τὰ ἐπιλόγια», ἧτοι ἡ Σύναξις τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἡ εἰς Αἴγυπτον φυγὴ αὐτῆς. Τῶν ἁγίων Ἱερομαρτύρων Εὐθυμίου ἐπισκόπου Σάρδεων, τοῦ ὁμολογητοῦ καὶ Κωνσταντίου τοῦ Ρώσου, τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει (1743). Τῶν Ὀσίων· Εὐαρέστου καὶ Κωνσταντίνου, τοῦ ἐξ Ἰουδαίων. Ἀπόθεσις τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέραις.

— Κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ Γέννησιν. Μνήμη τῶν ἁγίων καὶ δικαίων· Ἰωσήφ τοῦ μνήστορος, Δαβὶδ τοῦ βασιλέως καὶ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου.

27. Τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου πρωτομάρτυρος καὶ ἀρχιδιακόνου Στεφάνου. Τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Μαυρικίου, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Φωτεινοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ 70 μαρτύρων. Τῶν Ὀσίων· Θεοδώρου τοῦ Γραπτοῦ, Θεοδώρου (Α΄) ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Λουκᾶ τοῦ Τριγλινοῦ (ἐν Μουδανίαις).

28. Τῶν ἐν Νικομηδείᾳ καέντων διςμυρίων (20.000) ἁγίων μαρτύρων καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς· Δημοσθένους, Δημοκλέους καὶ Δημοκρίτου. Τῶν ἀπὸ τῆς Συγκλήτου, ἔξω τῆς πυρᾶς ἀπολειφθέντων καὶ τελειωθέντων, καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς μαρτύρων· Γλυκερίου πρεσβυτέρου, Γοργονίου, Δόμνης, Δωροθέου τοῦ πρεποσίτου, Ζήνωνος τοῦ στρατηγοῦ, Θεοφίλου διακόνου, Ἰνδη, Μαρδονίου, Μυγδονίου, [Δόμνας], (Πετροσίλη), Πέτρου, Πλουτοδώρου, Σεκούνδου. Τῶν Ὀσίων· Βαβύλα, Σίμωνος τοῦ μυροβλύτου, κτίτορος τῆς ἐν Ἀθῶν σεβασμίας μονῆς «Σιμωνόπετρας» καὶ Στεφάνου.

29. Μνήμη τῶν ἁγίων 14.000 Νηπίων, τῶν ὑπὸ Ἡρώδου ἀναιρεθέντων. Πάντων τῶν χριστιανῶν καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ καὶ μαχαίρα καὶ κρῦει τελειωθέντων. Τῶν Ὀσίων· Ἀθηνοδώρου, Βαβύλα καὶ Βενιαμίν. Γεωργίου ἐπισκόπου Νικομηδείας, ποιητοῦ ἁσματικῶν Κανόνων καὶ Τροπαρίων. Θαδδαίου τοῦ ὁμολογητοῦ καὶ Μαρκέλλου ἡγουμένου τῆς Μονῆς Ἀκοιμήτων. Μνήμη τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Μ' μαρτύρων.

30. Τῶν ἁγίων Ὀσιομαρτύρων· Ἀνυσίας τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Γεδεῶν «Καρακαλλινῶν» τοῦ Νέου, τοῦ ἐν Τυρνάβῳ

ΑΓΓΕΛΟΙ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ
ΠΡΟ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ
ΤΗΣ Θ. ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΕΩΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑΝ*

Ἡ Βούλησις.

Ἡ ὑμνογραφία ζητεῖ καὶ τὴν βούλησιν «ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος», μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς βουλήσεως πρέπει νὰ γίνη ἡ συμμετοχὴ μας. Ράθυμοι, ὀκνηροί, νυσταλέοι μακράν. Ἡ ὑμνογραφία κατ' ἐπίδρασιν τοῦ Ματθ. κε' 2-13 λέγει· «ραθυμίας ὕπνον ἀφ' ἡμῶν βαλώμεθα καὶ ψυχῶν ἐγρηγόρσει τῷ ἐκ Κόρης Χριστῷ τικτομένῳ ἀναμέλψωμεν»¹³⁷.

Καὶ ἀπὸ τὰ ἱστοροῦμενα ὡς συμβάντα εἰς τὸν κῆπον τῆς Γεθσημανῆ (Ματθ. κατ' 38-43) καὶ ἄλλας διηγήσεις (Μάρκ. ιγ' 35-36, Λουκ. ιβ' 37-39) ἀρύεται προτροπὰς ἡ ὑμνογραφία. «Τινάζωμεν ἀπὸ βλεφάρων ὕπνον, ἐν προσευχῇ δὲ γρηγοροῦντες πειρασμοὺς ἀποτρέποντες θεαταὶ Χριστοῦ τεχθέντος δειχθῶμεν»

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 664 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 τεύχους.

137. Τρ. 1ον η' φδ. καν. ἀποδ. 21 Δεκεμβρίου καὶ Μ. Τρίτης, Ἀπολυτίκιον Μ. Δευτέρας.

(1818). Τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Φιλεταίρου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ 6 στρατιωτῶν, καὶ ἐνὸς κόμητος. Τῶν Ὁσίων Θεοδώρας τῆς ἀπὸ Καισαρίδος καὶ Λέοντος τοῦ ἀρχιμανδρίτου.

31. Ἀπόδοσις ἐορτῆς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως. Τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος Ζωτικοῦ, τοῦ ὀρφανοτρόφου. Τῶν ἁγίων Μαρτύρων· Βουσίριδος, Γαυδεντίου, Νέμη, Ὀλυμπιοδώρας καὶ ἐτέρων 10 παρθένων ἐν Νικομηδείᾳ. Τῶν Ὁσίων· Γαῖου, Γελασίου, Γεωργίου τοῦ ἐν Κύπρῳ, «τοῦ μαχαιρωμένου» καὶ Μελάνης τῆς Ρωμαίας.

(Συνεχίζεται)

Οἰκονόμος ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΑΤΑΝΙΤΗΣ

παραγγέλει ἡ ὑμνογραφία (Ματθ. ε' 13, Λουκ. ια' 4, Α' Θεσ. ε' 10, Πράξ. κ' 31, Α' Κορ. ιστ' 13, Κολ. δ' 2)¹³⁸.

Ἐπαρκῆ ποσότητα ἐλαίου μὴ λαβοῦσαι αἱ μωραὶ παρθένοι ἔμειναν ἐκτὸς τοῦ νυμφῶνος (Ματθ. κε' 33), αἰκανούσθω πρᾶξις ἀγαθῆ) (ἀρκετάς, ἐπαρκεῖς ἀγαθὰς πράξεις) συνιστᾷ ἡμῖν ἡ ὑμνογραφία, ἵνα οὕτω φάλλωμεν χαρμοσύνους ὕμνους τῷ τεχθέντι Χριστῷ¹³⁹.

Ἄ ρ ε τ α ἰ. Τὰ δῶρα τῶν Μάγων, τὰ τάλαντα, τὰς ἀλοϊφὰς τοῦ Κυρίου ὑπὸ τῆς ἀμαρτωλοῦ γυναικὸς καὶ Μαρίας τῆς ἀδελφῆς τοῦ Λαζάρου λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν ἡ ὑμνογραφία κάμνει τὰς συστάσεις· «Ὁ Χριστὸς ἔρχεται τεχθῆναι, προσάξωμεν ὡς δῶρα ἀγαθὰ ἔργα, αὐξάνοντες οὕτω τὸ τάλαντον» ἢ ἀρετάς ἀντὶ μύρου¹⁴⁰. Ἄντι σμύρνης καὶ χρυσοῦ καὶ λιβάνου», ἅτινα προσέφερον οἱ Μάγοι, «προσάξωμεν Χριστῷ ἀρετῆς τὸν σμυρνισμὸν» καὶ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν δυσἀρεσκίαν τοῦ Ἰούδα (Ματθ. κστ' 8 ἐξ., Μάρκ. ιδ' 4 ἐξ., Ἰωάν. ιβ' 4 ἐξ.), λέγει, «ἀγνώμων μηδεὶς καὶ πονηρὸς ζηλότυπος τῶν φερόντων τὰ δῶρα τῷ τικτομένῳ Χριστῷ»¹⁴¹. Ἄλλως τε ὁ Χριστὸς λαμβάνει ὑπ' ὄψιν κυρίως τὴν προαίρεσιν τοῦ προσφέροντος καὶ ὄχι τὰ δῶρα αὐτὰ καθ' ἑαυτά. Τὸ ὑπεροχώτερον ὅμως δῶρόν μας εἶναι ὁ ἀπλουτισμὸς τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας» μας. «Διό σοι προσφέρομεν καὶ ἡμεῖς (ὁ ὑμνογράφος καὶ οἱ πιστοὶ) ὑπὲρ τὴν χρηματικὴν φορολογίαν Ὁρθοδόξου πλουτισμὸν Θεολογίας». Ἴδου τί ἀπαιτεῖται, νὰ πλουτίσωμεν τὰς Θεολογικὰς ἡμῶν γνώσεις¹⁴².

Ἐκ Περσίδος (προερχόμενοι) βασιλεῖς (οἱ Μάγοι) προσῆξαν Χριστῷ βασιλεῖ τεχθέντι χρυσόν, λίβανον καὶ σμύρναν, ἡμεῖς ἐκ ψυχῆς πίστιν, ἐλπίδα, ἀγάπην», λέγεται εἰς ἕτερον ὕμνον¹⁴³, ἢ «καρποὺς ἀρίστων πράξεων», ἵνα ἀποφύγωμεν τὴν τιμωρίαν τῆς ἀκάρπου συκῆς (Λουκ. ιγ' 6-9)¹⁴⁴.

138. Τρ. 1ον ἡ' φδ. καν. ἀποδ. 23 Δεκεμβρίου.

139. Τρ. 2ον, 3ον ἡ' φδ. καν. ἀποδ. 21 Δεκεμβρίου, Κεκραγ. 1ον ἔσπ. 22 Δεκεμβρίου.

140. Τρ. 3ον ἡ' φδ. καν. ἀποδ. 21 Δεκεμβρίου. Τρ. 3ον ἡ' φδ. Καν. Μ. Τρίτης. Ἰδιόμελον 1ον στ' ὥρας παραμονῆς 24 Δεκεμβρίου.

141. Τρ. 1ον θ' φδ. καν. ἀποδ. 22 Δεκεμβρίου.

142. Δόξα αἰνῶν 25 Δεκεμβρίου.

143. Κάθ. β' στιχολ. 23 Δεκεμβρίου.

144. Ἐξαποστειλᾶριον 24 Δεκεμβρίου.

Ἀρετολογία.

Ἐναντί «ἀγαθῶν πράξεων» ἡ ὑμνογραφία, διὰ νὰ ἀποφύγη ταυτολογία, ἀπαιτεῖ «ἀρετάς» εἰς τινας ὑμνους. «Ἀρεταῖς ἀστραφθεῖν ὑπαντῆσαι Χριστῷ ἤκοντι ἀνατεῖλαι»¹⁴⁵.

«Δι' ἀρετῶν ἐνθέων φωτιζόμενοι ψυχῇ καὶ καρδίᾳ», λέγεται εἰς ἕτερον ὑμνον, «θὰ δυναθῶμεν νὰ οἰκειωθῶμεν Χριστόν». Τοῦτο εἶναι ὑπαινιγμὸς τοῦ «εἰς τὰ ἴδια ἤλθεν καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον» (Ἰωάν. α' 11). Ὁ ὅλος ὑμνος ἐμπνέεται καὶ ἀπὸ Β' Κορινθ. 4-6¹⁴⁶.

Φιλαδελφία καὶ εἰρήνη. Καὶ αἱ ἀρεταὶ αὗται εἶναι ἀπαραίτητοι. Ὁ Χριστὸς ἀπεκάλεσε φίλους του πάντας τοὺς ἐκτελοῦντας τὰς ἐντολάς αὐτοῦ (Ἰωάν. ιε' 13, 14). Ὁ Παῦλος εἶχε προσωπικοὺς φίλους (Πράξ. ιθ' 31). Ἡ φιλαδελφία συνιστᾶται ἐνθέρμως ὑπὸ τῆς Γραφῆς (Ρωμ. ιβ' 10), ὁ ἀσκήτων τὴν φιλαδελφίαν θεωρεῖται «Θεοδίδακτος» (Α' Θεσ. δ' 9), «ἡ φιλαδελφία μενέτω» παραγγέλλεται (Ἐβρ. ιγ' 1).

Ἡ ὑμνογραφία συμφωνοῦσα πρὸς ὅλα ταῦτα καὶ ὅτι ἡ φιλαδελφία πρέπει νὰ φθάσῃ μέχρι καὶ θυσίας (Ἰωάν. ιγ' 13), παραγγέλλει ἀνόμου φιλίας ἀντεχόμενοι (=δεικνύοντες ἀνοσχὴν) φιλαδελφίας γνώμην ἀναλαβόμεθα ἐν ἀλλήλοις εἰρηνεύοντες» (τοῦτο εἶναι ἐκ τοῦ Μάρκ. θ' 50) καὶ «τὸ ἐν φρονούντες» (τοῦτο Παύλειον Φιλ. β' 2), «ὁ γὰρ εἰρήνης πρύτανις» (ὁ Ἡσαΐας θ' 6) λέγει «ἄρχων εἰρήνης» προέρχεται (=ἤδη ἐμφανίζεται ἐρχόμενος) Χριστός¹⁴⁷.

ΝΙΚ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΑΚΙΣ

145. Αἶνων τρ. 5ον 20 Δεκεμβρίου. 4ον ἑωθινὸν ἑξαποστειλᾶριον. Κεκραγ. 3ον ἑσπ. 6 Αὐγούστου.

146. Τρ. 1ον β' καν. στ' ᾠδ. 23 Δεκεμβρίου.

Ἰδιόμελον 1ον στ' ὥρας παραμονῆς 24 Δεκεμβρίου.

Κάθ. α' στιχολ. Ὁρθ. Μ. Τρίτης.

147. Τρ. 2ον α' καν. η' ᾠδ. 22 Δεκεμβρίου.

Παρακαλοῦνται οἱ ἀποστέλλοντες ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία», «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος», ὅπως σημειῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς.

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ *

Εἰς τοὺς στίχους 20 καὶ 21 τοῦ Ο΄ ψαλμοῦ διαβάζομεν τὰ ἐξῆς: «Ὅσας ἔδειξάς μοι θλίψεις, πολλὰς καὶ κακὰς. Καὶ ἐπιστρέψας ἐζωοποίησάς με. Καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγές με». Τὸν στίχον αὐτὸν οὕτως ἐρμηνεύει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης: «Τὴν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας γενομένην ἐπάνοδον διασημαίνει, ἐν οἷς φησιν, ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγές με· τοῦτο δὲ σαφέστερον ἐκ τῆς τοῦ μεγάλου Παύλου διδασκαλίας νοήσωμεν, πῶς ἐκ τῶν ἀβύσσων ἀνάγεται ὁ τῷ βάρει τῆς ἀμαρτίας καθελκυσθεὶς εἰς τὴν ἄβυσσον περὶ οὗ φησιν. «Μὴ εἴπῃς· τίς καταβήσεται εἰς ἄβυσσον; τούτέστι, Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν· ὅθεν γὰρ εἰσηλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ θάνατος, ἐκεῖθεν πάλιν ἐξωκίσθη· δι' ἀνθρώπου εἰσηλθε καὶ δι' ἀνθρώπου ἐξοικίζεται· ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἤνοιξε τῷ θανάτῳ τὴν εἴσοδον, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου ἡ ζωὴ ἀντιστάγεται· ἥτις ἡ εἴσοδος ἀφανισμὸν τοῦ θανάτου ἐργάζεται».

Ἰδοὺ καὶ ἡ ἐρμηνεία, κατὰ τὸν Θεοδώρητον: «Εἶποι δ' ἂν τις ταῦτα καὶ ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπείας εἰρησθαι φύσεως· ἐκ γὰρ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγε ταύτην ὁ καταβάς εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς· τούτέστιν ὁ ἐκ Θεοῦ Θεός, ὁ διὰ ταύτην ἐλθόμενος καὶ ἄνθρωπος γενέσθαι».

Προφητικῆ, ἀλλὰ καὶ ἄκρω ὑποδειγματικῆ εἰκὼν τῆς καθόδου τοῦ Κυρίου εἰς τὸν Ἄδην καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ ἀναγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου — τοῦ πεπτωκότος — εἰς τὸν κόσμον τῆς ζωῆς. Σχετικὸν εἶναι καὶ τὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ (λζ' 12)· «Ἰδοὺ ἐγὼ ἀνοίγω τὰ μνήματα ὑμῶν καὶ ἀνάξω ὑμᾶς ἐκ τῶν μνημάτων ὑμῶν, καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραὴλ».

Ἐν συνεχείᾳ ἔχομεν τὸν 21ον στίχον, μὲ τὰ ἀκόλουθα: «Ἐπλεόνασας ἐπ' ἐμὲ τὴν μεγαλωσύνην σου καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς με καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς πάλιν ἀνήγαγές με». Ἐπιτραπήτω νὰ δώσωμεν τὸν λόγον εἰς τὸν Εὐστάθιον: «Αὐτὰ τὰ λόγια ἀρμόζουν εἰς μόνον τὸν λαὸν τῶν Χριστιανῶν· τὸν ὁποῖον πλανώμενον μέσα εἰς τὴν ἀγνωσίαν καὶ εἰδωλολατρίαν, ἐπέστρεψεν ὁ Χριστὸς εἰς τὴν θεογνωσίαν, καὶ ἐπαραινῆσεν αὐτὸν εἰς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν· ἀλλὰ καὶ ἐπαρηγόρησεν αὐτὸν εἰπών: «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς» (Ματθ. ια' 28) καὶ ἀφ' οὗ αὐτὸς ἀπέθανε κατὰ τὴν φύσιν τῆς σαρκός, πάλιν τὸν ἀνεβίβασεν ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ τάφου».

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 661 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 τεύχους.

διότι ἐξωποίησε τὸ νεκρωθὲν αὐτοῦ σῶμα, καὶ ἀναστήσας καὶ ἀπαθανάτισας αὐτὸ τῇ δυνάμει τῆς ἑαυτοῦ ἀναστάσεως)·

Ἐϋσημος ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως.

Τὸν ὀγδοηκοστὸν ψαλμὸν, ἐπιγραφόμενον: «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν», ὅπως καὶ ὁ ὄγδοος, ἐν προοίμιῳ ἐξηγεῖ αὐτὸν ὁ Εὐστάθιος: «...οἱ ληνοί, λοιπὸν, οὗτοι: ἦτοι αἱ κατὰ τόπους ἐκκλησίαι τῶν χριστιανῶν, παρακινουῦν μία τὴν ἄλλην μὲ τὰ λόγια, ὅπου ἔχει εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ παρὼν ψαλμὸς· κατηγορεῖ δὲ ὁ ψαλμὸς τὴν ἀχαριστίαν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν ἀπίθειαν, καὶ διδάσκει πὼς ἔχουν αὐτοὶ νὰ ἀποβληθοῦν· ἵνα προασφαλίσῃ τὸν νέον λαὸν τῶν Χριστιανῶν, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς ἀποβληθῇ ὡς ὁ παλαιὸς τῶν Ἑβραίων· καὶ ἵνα μὴ μιμηθῇ τὴν ἐκείνου κακίαν καὶ ἀπίθειαν».

Κατ' ἄλλην ἐρμηνεῖαν ἔχει οὕτω: «Τρεῖς ψαλμοὶ ὑπὲρ τῶν ληνῶν ἐπιγράφονται, ὁ ὄγδοος, ὁ ὀγδοηκοστός οὗτος, καὶ ὁ ὀγδοηκοστός τρίτος· εἰς τὸ τέλος γὰρ καὶ τὴν ὀγδόην τηρεῖται ὁ οἶνος ὁ ἐν τοῖς ληνοῖς· εἶπουν ταῖς ἐκκλησίαις, ἀποθλιβόμενος· τὴν ὀγδόην δὲ ταύτην καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς δηλοῖ, ὡς ὀγδοηκοστός ἀριθμούμενος, τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ὀγδόην δεκάδος περιέχοντος, συμβόλου ὄντος αἰῶνος τοῦ μέλλοντος· καθ' ὃν ἡ ἐπὶ συγκομιδῇ τῶν ἡμετέρων καρπῶν ἔσται· καὶ ἡ ἀληθινὴ σκηνοπηγία τῶν σωμάτων καὶ σύμπηξις καὶ ἀνάστασις, ἧς προοίμιον αἱ σάλπιγγες, τὴν ἐξ οὐρανοῦ τοῦ Κριτοῦ παρουσίαν μηνύουσαι».

Ἡ ἀρχὴ τοῦ ψαλμοῦ οὕτως ἔχει: «Ἀγαλλᾶσθε τῷ Θεῷ, τῷ βοηθῷ ἡμῶν. Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ Ἰακώβ. Λάβετε ψαλμὸν καὶ τότε τύμπανον. Ψαλτήριον τερπνὸν μετὰ κιθάρας. Σαλπύσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι ἐν εὐσήμεν ἡμέρᾳ ἑορτῆς ἡμῶν...». Καὶ ἐρμηνεύει ὁ Εὐστάθιος ὁ Ζυγαβηνός: «Νόμος ἦτον εἰς τοὺς Ἑβραίους κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ ἐβδόμου μηνός: ἦτοι τοῦ καθ' ἡμᾶς Σεπτεμβρίου, ἧτις ἦτον νεομηνία νὰ σαλπύζουσιν οἱ ἱερεῖς μὲ σάλπιγγα, εἰς ἐνθύμισιν τῆς σάλπιγγος ἐκείνης τῆς ἐπουρανοῦ, ὅπου ἐσάλπισεν εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, ὅταν ἐκατέβη ἐκεῖ ὁ Θεός. Ἐκ μεταφορᾶς λοιπὸν καὶ ὁμοιότητος τοῦ νόμου ἐκείνου, παραγγέλλει καὶ ὁ Προφήτης Δαβὶδ τώρα εἰς τοὺς Ἀποστόλους, νὰ σαλπύσουσιν μὲ τὴν σάλπιγγα τῆς γλώσσης των καὶ νὰ κηρύξουσιν, ὅτι ἀνέστη ὁ Χριστός. Καὶ τοῦτο νὰ κάμουν εἰς τὴν νεομηνίαν, ἦτοι εἰς τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεκαίνισθη ἡ κτίσις· ταύτην γὰρ τὴν ἡμέραν εὐσημον· ἤγουν ἐπίσημον καὶ ὀνομαστὴν ἑορτήν. Ἐπειδὴ κατὰ ἀλήθειαν ἡ Ἀνάστασις εἶναι ἡ πλέον ἐπισημοτέρα ὡς ἑορτῶν ἑορτή, καὶ πανηγυρις πανηγύρεων, καθὼς λέγει εἰς τὸ Πάσχα ὁ Θεολόγος Γρηγόριος».

(Συνεχίζεται)

AN. N. NOMIKOS

ΔΙΑΓΡΑΜΜΙΚΗ ΤΟΥ ΚΗΡΥΓΜΑΤΟΣ *

8. Ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ (Ρωμ. στ' 6).

9. Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ (Γαλ. στ' 14).

10. Συνεζωοποίησεν ἡμᾶς σὺν αὐτῷ χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ (Κολ. β' 13-14).

11. Ὑποτάγητε οὖν τῷ Θεῷ (Ἰακ. δ' 7).

12. Στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεφυρωμένα σβέσαι· καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶ ρῆμα Θεοῦ (Ἐφεσ. στ' 14-17).

13. Ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου. Ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστιν ἄλλο σκεῦός τις χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα, καὶ ἅ μὲν εἰς τιμὴν, ἅ δὲ εἰς ἀτιμίαν. Ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον καὶ εὐχρηστον τῷ δεσπότη εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον (Β' Τιμ. 19-21).

14. Ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ᾗτε νέον φύραμα (Α' Κορ. ε' 7).

15. Καὶ ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν (Γέν. β' 7).

16. Αἷμα λόγου Κυρίου ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ· λέγει Κύριος ἐκτείνων οὐρανὸν καὶ θεμελιῶν τὴν γῆν καὶ πλάσσει πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ (Ζαχ. ιβ' 1).

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 666 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 τεύχους.

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ

ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ*

Ἡ Ἑλληνίς τῆς Ἐπαναστάσεως ἠμποροῦσε νὰ μείνη ξένη πρὸς μίαν τόσον σεβαστὴν ἠρωϊκὴν παράδοσιν; Μήπως τὴν ψυχὴν τῆς δὲν ἐφλόγιζεν ἡ αὐτὴ φλόγα τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας; Μήπως καὶ αὐτὴ δὲν συνέχιζε τὴν ἱερὰν παράδοσιν τῶν ἐνδόξων προγόνων τῆς, οἱ ὅποιοι ἀνέκαθεν ἐθεώρουν ὡς ὑψίστην ἐπιταγὴν τὸ «εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πατρὸς»; Προσέφερε καὶ αὐτὴ ὑπηρεσίας ἀνεκτιμήτους καὶ—πρέπει τοῦτο ἰδιαίτερον νὰ τονισθῇ καὶ νὰ προσεχθῇ—ὑπέφερε περισσότερον ἀπὸ τὸν ἄνδρα τοῦ πολέμου τὰ δεινὰ καὶ τῆς πενίας τοὺς ἐξευτελισμούς. Διότι εἶχε τὴν πρόσθετον φροντίδα νὰ μεγαλώσῃ τὸ ἀνήλικο παιδί τῆς, ἕως ὅτου κρατήσῃ καὶ ἐκεῖνο εἰς τὰ χέρια τοῦ τὸ ὄπλον. Ἐγνώρισε κατατρεγμούς περισσοτέρους ἢ ἑλληνίς ἀπὸ τὰ κύματα τῶν τουρκικῶν ἐπιδρομῶν. Ἐγνώρισε βασανιστήρια, διασυρμόν, ταπεινώσιν, ἀλλὰ διεφύλαξε πάντοτε ἀμόλυτον τὴν θέλησίν τῆς. Ἐγνώρισε τλαιπωρίας καὶ αὐτοεξορίαν. Καὶ ὑπέφερε ἀγογγύστως. Διότι ἀντελαμβάνετο ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι ἐπεθύμουν νὰ κλονίσουν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 663 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 τεύχους.

17. Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν (Ψαλ. ιε' 10).

18. Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι (Ματθ. ι' 28).

19. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε διακονηθῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν (Ματθ. κ' 28).

20. Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ σωτήρῳ μου (Λουκ. α' 46).

21. Ἄφρον, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ (Λουκ. ιβ' 20).

22. Ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν· καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθέναι (Α' Ἰωάν. γ' 16).

(Συνεχίζεται)

ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΣ Χ. ΖΑΓΚΑΣ

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Αἱ ἡμέραι τῶν ἑορτῶν θέτουν, αὐτομάτως, τὸ πρόβλημα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Θέτουν δηλαδή ἐρωτηματικά, ἱκανά πράγματι νὰ σταματήσουν τὴν προσοχήν, νὰ ἀγκιστρώσουν τὴν σκέψιν, νὰ ἐκφράσουν, ἐν ὑστάται ἀναλύσει, τὴν ἀγωνίαν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ὅσον ποτὲ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας αἰσθάνεται ἐξουσιαζόμενος διὰ τὴν ἀγνωστον πορείαν του.

Τί εἶναι λοιπὸν Χριστιανισμός; Καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ ἔχει ἐπιτύχει; Μέχρι ποίου δηλαδή βαθμοῦ ἔχει ἐπηρεάσει τὴν ζωὴν, τὴν σκέψιν, τὴν πορείαν τοῦ Κόσμου; Εἶναι αὐτὰ καιρίας σημασίας.

Ὁ Χριστιανισμός δὲν εἶναι μεταφυσική. Εἶναι πρακτικὴ μέθοδος ζωῆς. Καὶ στηρίζεται εἰς ἀλήθειαν διαυγῆ, ἀπλήν, ἀταλάντευτην: Εἰς τὴν ἀγάπην. Εἰς τὴν ἀλληλεγγύην τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Εἰς τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ἐνότητα. Καὶ εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ Κύριος δὲν ὑπῆρξεν, ὅπως οἱ ἰδρυταὶ ἄλλων θρησκειῶν, ὁ ἀναχωρητής. Δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὸν Κόσμον. Ἦλθεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἐθυσιάσθη χάριν αὐτοῦ. Καὶ ἀφῆκε παραγγελίαν λυτρώσεως. Ἀλλὰ παραλλήλως ἀφῆκε καὶ ἐκτελεστρίαν

τὸ ἠθικόν της, νὰ μειώσουν τὴν ἀντοχήν της, διὰ νὰ τὴν κάμουν τελικῶς κτῆμά των, καθὼς καὶ ὁ ἅγ. Νικόδημος ὁ Ἅγιορείτης ἀναφέρει εἰς μίαν παραινετικὴν του ἐπιστολήν: «...σᾶς πληροφοροῦμεν, ἀδελφοί, ὅτι διὰ ἄλλο τέλος δὲν παιδεύουν μὲ τὰ βαρέα δοσίματα, καὶ μὲ ἄλλα κακά, πάρεξ διὰ νὰ βαρεθῆτε, νὰ χάσετε τὴν ὑπομονήν, καὶ ἔτσι νὰ ἀρνηθῆτε τὴν πίστιν σας, καὶ νὰ δεχθῆτε τὴν ἐδικὴν των θρησκείαν· ὅθεν καὶ ἐσεῖς τὸν σκοπὸν αὐτῶν ἠξεύροντες, φυλαχθῆτε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί μας, φυλαχθῆτε διὰ ἀγάπην Θεοῦ καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σας».

Καὶ εἶχε τὸν ἡρωϊσμόν νὰ προσφέρῃ σιωπηλῶς ὄλας της τὰς ὑπηρεσίας, νὰ θυσιάσῃ ὅ,τι πολυτιμότερον εἶχε, τὰ πάντα εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, χωρὶς νὰ λυγίσῃ, χωρὶς νὰ δειλιάσῃ, χωρὶς ποτὲ νὰ ὑποχωρήσῃ. Καὶ εἶχε καὶ τὴν δύναμιν νὰ διατηρῆ ἀκεραίαν τὴν σεμνότητά της καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην της ἀνυπόκριτον, ὥστε νὰ μὴ προβάλλῃ ποτὲ τὸ ἔργον της. Ἐπολέμησε εἰς τὴν στεριὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὰς πεδιάδας, εἰς τοὺς βράχους, εἰς τὰ στενά. Οὐδὲν ἔργον ἠθέλησε νὰ οἰκιοποιηθῆ. Τῆς ἦτο ἀρκετὸν ὅτι ἐτάσσετο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μεγίστου ἰδανικοῦ, τῆς Ἐλευθερίας τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Θρησκείας.

(Συνεχίζεται)

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΙΔΟΥ

Η ΣΚΕΠΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ*

«Χαῖρε Θεοτόκε, ὁ ὄρθρος ὁ καθαρός».

Ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς ἡ λατρεία, ἡ τέχνη, ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ ἀγκάλιασαν τὴ μορφή τῆς Θεοτόκου με δύναμι πνευματικὴ καὶ ἔμπνευσι. Καρδιᾶς ζεστὲς καὶ χέρια δυνατὰ ἀποτύπωσαν, με ὅλη τὴν ἔμπνευσι τῆς ἐλπίδος, τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ πόνου τὰ ἀποθησαυρισμένα αἰσθήματά τους σὲ κλασικὰ ἔργα, ἀθάνατης ὁμορφιάς καὶ εὐλαβείας. Ζωγράφοι, ποιητές, μουσουργοί,

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 635 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 21 τεύχους.

τὴν συνείδησιν. Ἐδειξε τὴν ὁδόν. Ἐδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς. Αὐτὸς θὰ ἐπιλέγῃ τὸ πρακτέον εἰς τὴν ζωὴν. Κατέστη συνεπῶς ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐλευθερίας ἐκλογῆς ὑπεύθυνος. Ἀρὰ ἀνέβηκεν εἰς ξεχωριστὸν ἐπίπεδον. Ἐπαυσε νὰ εἶναι ἐνεργούμενον. Ἐγινε ρυθμιστής. Καὶ ἐρωτᾶται Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ὠφελήθη; Ἀσφαλῶς ναί. Ἠλλαξεν ἡ μορφή καὶ ἡ ποιότης τῆς ζωῆς του. Ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐντεῦθεν ἀρχίζει ἐποχὴ ἡθικοῦ καὶ πνευματικοῦ μεγαλείου. Ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ εἶναι δοῦλος τῶν παθῶν. Γίνεται λαμπρὴ μονὰς δημιουργίας. Καὶ προχωρεῖ. Βεβαίως, τώρα, ὁ Κόσμος δὲν ἔγινε καλλίτερος. Ἐξακολουθεῖ νὰ δουλεύῃ εἰς μικρότητας, εἰς ἰδιοτελείας, εἰς ἐγωκεντρισμούς. Πῶς λοιπόν, ὁ Χριστιανισμὸς ὠφέλησεν; Ἄλλ' ἄς μὴ λησμονεῖται, ὅτι τὸ κακὸν ἐξακολουθεῖ νὰ περισσεύῃ διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι εἶναι ἀδίστακτον. Δὲν ἔχει φραγμούς. Δὲν ἀντιλαμβάνεται ἐμπόδια. Καὶ εἶναι φυσικὸν νὰ δημιουργῇ κλίμα ἀπογοητεύσεως, πικρίας, κοπώσεως. Ὅμως τὸ κακὸν δὲν εἶναι ὁ νόμος. Πέραν αὐτοῦ ὑπάρχει ἡ καλωσύνη. Ὑπάρχει ἡ ἀγαθότης. Ὑπάρχει ἡ ποιότης τῆς συνειδήσεως, ποὺ ἀξιολογεῖ καὶ καταξιώνει. Καὶ τελικῶς νικᾷ. Παρὰ τὴν ἀπογοητευτικὴν ἐπιφάνειαν ἡ καλωσύνη καὶ ἡ ἀγάπη ἀνοίγει ὁδὸν λυτρώσεως. Καὶ ἀρκεῖ νὰ τὸ θελήσῃ ὁ ἄνθρωπος. Ἀρκεῖ νὰ ἐνστερνισθῇ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀρκεῖ νὰ ἀκούσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἡ μεγαλύτερα δωρεά, τὴν ὁποίαν θὰ ἤμποροῦσε νὰ λάβῃ. Καὶ εἶναι κρῖμα νὰ τὴν ἀφήνῃ ἀνεκμετάλλευτον. Καὶ ἄς μὴ πλανώμεθα: Δὲν ὑπάρχει εὐτυχία πληρεστέρα καὶ διαρκεστέρα ἀπὸ τὴν διαύγειαν τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τὴν καλωσύνην, ἀπὸ τὴν ἀρετὴν. Αὐτὴ ἐξυψώνει. Αὐτὴ περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον.

ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ

γλύπτες, διάσημοι ὕμνογράφοι καὶ μελωδοί, συγγραφεῖς καὶ λόγιοι δημιούργησαν ἀφθάστου μεγαλείου καὶ γλυκύτητος ἔργα γιὰ τὴ Μαρία Θεοτόκο. Γιὰ τὴ Μεγαλόχαρη, ποὺ ἔρχεται «Κεχαριτωμένη» στὸ σπαραγμὸ τοῦ ἀνθρώπου νὰ φέρῃ τὴ γαλήνη, τὴν ἀνοιξι, τὴν παρηγοριά.

Διαβάζουμε στὸν «Ἐγκωμιαστικὸ λόγο» στὴν «Κοίμησιν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου» τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκου».

«Κόρη παντάνασσα, πανύμνητε καὶ πανακήρατε, μήτηρ Θεοῦ Θεοδόξαστε, Θρόνε πάγχρυσε καὶ ἡλιοστάλακτε, πόλις χρυσοπλοκώτατε καὶ δωδεκάτειχε, ἐσὺ ὦ Μαριάμ, Θεόνυμφε καὶ παντευλόγητε, ποὺ τόσην δόξαν ἀπὸ τὸν υἱόν σου ἔλαβες, καὶ ὅπου ὡσὰν βασίλισσα τώρα, ἐκ δεξιῶν τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ σου, παραστέκεσαι, περιβεβλημένη τὴν ἀμίαντον καθαρότητα, καὶ πανάσπιλον παρθενίαν σου, πεποικιλμένη μὲ τὸ θεοφαντορικὸν καὶ προσκνητότατον θεομητορικὸν σου ἀξίωμα. Ἐσὺ ὅπου ἐνδεδυμένη εἶσαι τὸ ἔλεος καὶ τὴν εὐσπλαγγίαν, ὡς ἱματισμὸν διάχρυσον. Ἐσὺ ποὺ εἶσαι τὸ στήριγμα τῶν ἐναρέτων, τὸ καύχημα τῶν δικαίων, τὸ στερέωμα τῶν ὀρθοδόξων, τῶν ἁμαρτωλῶν τὸ καταφύγιον, ἐσὺ ὅπου μεγάλην τὴν παρηγοσίαν ἔχεις πρὸς τὸν μονογενῆ σου υἱόν, ὡς μητέρα του, καὶ ὅπου πολλὰ εὐκόλα δέχεται τὴν ἰκεσίαν σου, διατὶ εἰς τὴν κοιλίαν σου τὸν ἐβάστασες, σάρκα τοῦ ἐδάεισες, μὲ τὸ γάλα σου τὸν ἔθρεψες, μὲ τὲς ἁγίες σου ἀγκάλες πολλὰς φορὲς τὸν ἐνηγκάλισες, ἐσὺ ὦ Ἀγιόλεκτε καὶ παρθενομῆτορ Δέσποινα, ἐπάκουσον τὴν δέησίν μας. Ἐσὺ ὅλοι οἱ εὐσεβεῖς ἐπικαλούμεθα, εἰς σέ ὅλοι καταφεύγομεν, εἰς τὴν προστασίαν σου ὅλοι ἔχομεν τὴν ἐλπίδα μας».

*

Ὁ κύκλος τῆς ζωῆς τῆς Θεοτόκου πάνω στὴ γῆ ἀποτελέσει καὶ ἀποτελεῖ γιὰ τοὺς χριστιανοὺς εὐκαιρίες ὄχι μόνο λατρείας, ἀλλὰ καὶ παραδειγματισμοῦ. Ἡ πάναγνη μορφή της εἶναι ὁ μυστικὸς, ὁ ὑπερθαύμαστος δρόμος γιὰ τὴν τελείωσι τῆς πνευματικῆς μας δομῆς. Εἶναι πυξίδα καὶ στήριγμα μαζί, γιὰ μιὰ ζωὴ ἁγιασμένη, σωστή.

«Χαῖρε Θεοτόκε, ὁ ὄρθρος ὁ καθαρὸς, ἡ νοητὴ ἀνατολὴ ὅπου ἀνέτειλας εἰς τὸν κόσμον τὸν νοητὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης Χριστόν».

*

“Ὁμως, ἰδιαίτερα, οἱ μέρες αὐτὲς εἶναι ἀφιερωμένες στὴν ἁγία Κοίμησι τῆς Μαρίας Θεοτόκου. Μετὰ τὴν τόσο ἔντονη, παραδειγματικὴ παρουσία της στὴ γῆ σὰν Κόρης, σὰν Μάνας, σὰν Θησαυροῦ ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων, εἶναι τώρα ἡ Ἀρχόντισσα καὶ Δέσποινα τῶν Οὐρανῶν. Βρίσκεται πλάι στὸ Μονογενῆ Υἱό της καὶ μεσολαβεῖ κάθε φορὰ πρὸς τὸν Πατέρα τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴ σωτηρία μας καὶ τὴν προστασία μας. Ἡ Ἁγία Κοίμησι τῆς Θεοτόκου εἶναι τὸ τέλος τοῦ ἐπιγείου πόνου καὶ ἡ ἀπαρχὴ τῆς οὐρανίας δόξας, τῆς νίκης, ὕστερα ἀπὸ τὴ δοκιμασία καὶ τὴ λαχτάρα τῆς ἀνθρωπίνης παρουσίας. Εἶναι ἓνας ζωντανὸς παραδειγματισμὸς γιὰ τὴν κάθε χριστιανικὴ ψυχὴ ποὺ ζῆ μέσα στὴν ἐγκόσμια ἀγωνία μὲ ἀρετὴ καὶ ζωντανὴ πίστι. Ἀλλὰ ὕστερα ἀπολαμβάνει τὸ θησαυρὸ τῆς καθαρῆς συνειδήσεως καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Γράφει μὲ θαυμασμὸ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός:

«Τώρα οἱ οὐρανοὶ ἄς εὐφραίνονται κι' οἱ ἄγγελοι ἄς χειροκροτοῦν». Τώρα «ἄς ἀγάλλεται ἡ γῆ» κι' οἱ ἄνθρωποι ἄς χορεύουν. Τώρα «τραγουδία ἄς ἀντηγῆ μὲς στὴ χαρὰ του ὁ ἀγέρας, κι' ἄς βγάλῃ ἡ νύχτα ἡ ἀφεγγὴ τὸ ἀγέλαστο τὸ σκότος, τὸ θλιβερό, κι' ἄς μιμηθῆ γιορταστικὰ τῆς μέρας τὴ λαμπρότητα μὲ τὶς μαρμαίρουσες φωτιές. Γιατί, τοῦ Θεοῦ ἡ πόλι ἡ ζωντανή, τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων, πάνω ἀπ' τὴν γῆν ὑψώνεται κι' ἀπ' τοῦ Κυρίου τὸ ναὸ τῆς ξακουστῆς Σιών, πρὸς τὴν ἐλεύθερη Ἱερουσαλὴμ τὴν ἄνω, βασιλιάδες οἱ ἀπόστολοι, ποὺ ἄρχοντες γίνανε γιὰ τὸ Χριστὸ πάνω σ' ὅλη τὴ γῆ, τὴ μάνα τους φέρουνε, δῶρο πολύτιμο, τὴν παντοτινὴ παρθένα καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ».

*

«Δέσποινα ἀγαθή, τὰς ἁγίας σου χεῖρας πρὸς τὸν Υἱόν σου ἄρον, τὸν φιλόψυχον πλάστην, οἰκτιρῆσαι τοὺς δούλους σου».

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΕΡΟΥΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

277. Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πρέπει νὰ ψάλλεται τὸ τροπάριον «Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίζομένου σου, Κύριε...»; (Ἐρώτησις Πανος. Ἀρχιμ. Σ.).

Ἡ ψαλμωδία τοῦ ἀπολυτικίου τῶν ἁγίων Θεοφανείων κατὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ ἁγίου βαπτίσματος εἶναι ἄγνωστος στὴν ἀρχαία παράδοσι, πού ἀφορᾷ στὴν τελεσιουργία τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ καὶ πού μᾶς διεσώθη ἀπὸ τὰ λειτουργικὰ χειρόγραφα καὶ ἀπὸ τίς μαρτυρίες τῶν διαφόρων Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Σὲ μερικά χειρόγραφα τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀπαντᾷ γιὰ πρώτη φορά ἡ τάσις εἰσαγωγῆς τοῦ ἀπολυτικίου τῶν Θεοφανείων ἢ τοῦ Προδρόμου στὴν ἀρχὴ τῆς ἀκολουθίας πρὸ τῶν εὐχῶν διὰ τοὺς κατηχουμένους καὶ τῶν ἐξορκισμῶν. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴ καὶ στὰ ἴδια σχεδὸν χειρόγραφα ἀπαντοῦν προσπάθειες εἰσαγωγῆς καταλλήλων τροπαρίων καὶ στὴν ἀκολουθία τῆς πρώτης ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου καὶ τοῦ σαραντισμοῦ. Τὴν ψαλμωδία λοιπὸν τοῦ «Ἐν Ἰορδάνῃ...» κατὰ τὸ βάπτισμα πρέπει νὰ τὴν ἐντάξωμε καὶ νὰ τὴν ἐξετάσωμε στὸ πλαίσιο τῆς ὅλης αὐτῆς τάσεως, πού ἐπηρέασε τὴν λειτουργικὴ πράξι καὶ ἄφησε τὰ ἔχρη της κατὰ τόπους μέχρι σήμερα.

Συγκεκριμένως στὰ χειρόγραφα Σινᾶ 968 καὶ Ἀθηνῶν 669 στὴν ἀκολουθία τῆς πρώτης ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου εἰσάγεται τὸ τροπάριο τῶν Χριστουγέννων «Ἡ γέννησίς σου, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν...». Στὴν ἀκολουθία τοῦ σαραντισμοῦ οἱ κώδικες τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγ. Τάφου Κωνσταντινουπόλεως 8(182), Ἀθηνῶν 664 καὶ 669 προβλέπουν τὴν ψαλμωδία τοῦ ἀπολυτικίου ἢ καὶ τοῦ κοντακίου τῆς Ὑπαπαντῆς («Χαῖρε, κεχαριτωμένη...» καὶ «Ὁ μήτραν παρθενικὴν...»)· ὁ κώδιξ Λαύρας 21 τοῦ ἰδιομέλου τῆς Ὑπαπαντῆς «Ἀνοιγέσθω ἡ πύλη...» στὰ ἄρρενα καὶ «Μετὰ τὸ τεχθῆναι σε...» τῶν εἰσοδίων στὰ θήλεα βρέφη. Στὸ βάπτισμα τὸ χειρόγραφο Ἀθηνῶν 669 προτάσσει τὸ ἀπολυτικίον καὶ τὸ κοντάκιον τῶν Θεοφανείων («Ἐν Ἰορδάνῃ...» καὶ «Ἐπεφάνης σήμερον...»), τὸ Ἀθηνῶν 664 τὸ ἀπολυτικίον τοῦ Προδρόμου «Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων...», τὸ «Βαπτιστὰ τοῦ Χριστοῦ...»

καὶ τὸ «τῆ πρῆσβεΐα, Κύριε, πάντων τῶν ἁγίων...». Ἄλλα πάλι χειρόγραφα προβλέπουν σ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἀκολουθίαι τὴν ψαλμωδία τοῦ ἀπολυτικίου καὶ τοῦ κοντακίου «τῆς ἡμέρας ἢ τοῦ λαχόντος ἁγίου» μὲ τὸ «Τῆ πρῆσβεΐα, Κύριε...» στὸ «Δόξα καὶ νῦν».

Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ μία τάσι διακοσμῆσεωσ τῶν ἀκολουθιῶν μὲ τὴν ψαλμωδία τροπαρίων, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιλογή ἄλλοτε μὲν γίνεται τυχαίωσ, ὅταν προβλέπεται ἡ ψαλμωδία τῶν τροπαρίων τῆσ ἡμέραισ, ἄλλοτε ὅμωσ ἐπὶ τῆ βάσει θεολογικῶν κριτηρίων, ὅπωσ εἶναι ἡ σχέσισ τῶν ἀκολουθιῶν πρὸσ τὸ ἀντίστοιχο γεγονὸσ τοῦ βίου τοῦ Κυρίου. Ἡ ἀντιστοιχία ἦταν προφανῆσ, ἀλλὰ καὶ ὑπογραμμίζεται ἀπὸ τὶσ εὐχῆσ καὶ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἀπολύσεωσ τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν, πού εἶχαν εἰσαχθῆ μετὰγενεστέρωσ. Μεταξὺ γεννήσεωσ τοῦ παιδίου καὶ Χριστουγέννων, σαραντισμοῦ καὶ Ὑπαπαντῆσ, βαπτίσεωσ καὶ Θεοφανείων ὑπῆρχε πάντοτε στενὸσ σύνδεσμοσ· οἱ τελετῆσ αὐτῆσ ἔθεσπίσθησαν ἐπὶ τῆ βάσει καὶ ἐξ ἀφορμῆσ τῶν γεγονότων τοῦ βίου τοῦ Κυρίου, πού ἑορτάζονται κατὰ τὶσ ἑορτῆσ αὐτῆσ. Ὁ πιστὸσ ἐξομοιοῦται, τρόπον τινά, μὲ τὸν Κύριον ἐφαρμόζοντασ στὸν ἑαυτό του ὅσα συνέβησαν στὸν ἐπὶ γῆσ βίῳ Ἐκείνου.

Εἰδικῶσ γιὰ τὸ ἅγιο βάπτισμα, δὲν ἦταν κατανοητὸ κατὰ τὴν μεταγενεστέρα ἐποχῆ, γιὰτι οἱ εὐχῆσ τῶν κατηχομένων καὶ οἱ ἐξορκισμοὶ δὲν ἀρχίζαν οὔτε ἐτελείωναν, κατὰ τὸν συνήθη ἀπὸ τὶσ ἄλλεσ ἀκολουθίαι τρόπο, δὲν εἶχαν δηλαδὴ εὐλογία ἐνάρξεωσ καὶ ἀπόλυσι. Ἀπόπειρεσ ἐντάξεωσ αὐτῶν στὰ συνήθη λειτουργικὰ πλαίσια διὰ τῆσ εἰσαγωγῆσ τοῦ «Εὐλογητὸσ ὁ Θεὸσ...» καὶ τοῦ ἐναρκτηρίου τρισαγίου στὴν ἀρχῆ καὶ ἀπολύσεωσ στὸ τέλος, διακρίνομε στὰ μεταγενέστερα χειρόγραφα καὶ στὰ ἐντυπα ἀκόμη Εὐχολόγια (γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ μιλήσαμε στὴν ἀπάντησι στὶσ ὑπ' ἀριθμ. 90 καὶ 91 ἐρωτήσεισ). Ἡ ψαλμωδία τριῶν συνήθωσ τροπαρίων, ἐν προκειμένῳ τῶν Θεοφανείων ἢ τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ τοῦ Κυρίου, ἦταν καὶ αὐτὸ ἓνα στοιχεῖο ἐνάρξεωσ, σύνηθεσ στὶσ ἄλλεσ ἀκολουθίαι.

Αὐτὰ γιὰ τὴν αἰτία τῆσ εἰσαγωγῆσ καὶ τὸν λόγο τῆσ προτάξεωσ τοῦ «Ἐν Ἰορδάνη...» στὴν ἀκολουθία τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Ἄν τὸ ἀπαιτῆ ἡ τοπικῆ παράδοσισ, μπορεῖ νὰ διατηρηθῆ, ἐφ' ὅσον, καθὼσ εἶδαμε, συμφωνεῖ πρὸσ τὸ πνεῦμα τῆσ ἀκολουθίαισ. Δὲν προσθέτει ὅμωσ τίποτε τὸ οὐσιαστικὸ στὴν τελεσιουργία τοῦ μυστηρίου, ἡ ὁποία καὶ ἀρκετὰ ἐκτενῆσ εἶναι καὶ ἀρκετὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα περιέχει τόσα, ὥστε νὰ μὴ στερεῖται μεγαλοπρεπειαισ καὶ ψαλμικῆσ ποικιλίαισ.

278. Είναι ὀρθὸν νὰ παρεμβάλλωνται εἰς τὴν θεϊαν λειτουργίαν τροπάρια μὴ προβλεπόμενα ἀπὸ τὸ Τυπικόν; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Γ. Γρηγορίου).

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι κατὰ τὸ παρελθόν, ἰδίως κατὰ τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς χρόνους καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας παρουσιάσθηκε καὶ εὐδοκίμησε ἄρκετὰ ἡ τάσις ὃ μὲν χορὸς νὰ καλύπτῃ κάθε κενὸ πού ἐδημιουργεῖτο στὴν θεία λειτουργία ἀπὸ τὴν μυστικῶς ἀνάγνωσι τῶν ἱερατικῶν εὐχῶν μὲ τὴν ψαλμωδία τροπαρίων, καὶ ἀντιστρόφως πάλι ὃ ἱερεὺς διαρκῶς νὰ ψελλίζῃ τροπάρια, περισσότερο ἢ ὀλιγώτερο σχετικὰ πρὸς τὰ τελούμενα, ὅταν ὃ ψάλτης παρέτεινε τὴν ψαλμωδία. Ἡ τάσις αὕτῃ ὑπεχώρησε κάπως ἀργότερα καὶ στὰ σημερινά μας λειτουργικὰ βιβλία ἀπέμειναν σχετικῶς ὀλίγα.

Ἐκτὸ αὐτὰ στὴν θεία λειτουργία ἐνσωματώθη μονίμως τὸ μεγαλυνάριον τῆς Θεοτόκου (τὸ «Ἄξιόν ἐστιν...» ἢ οἰοδήποτε ἄλλο), πού κατ' ἀρχὰς εἰσήχθη ὡς ἐγκώμιον τῆς Θεοτόκου καὶ ἐλέγετο ἀπὸ τὸν ἱερέα πρὸ ἢ μετὰ τὴν ἀναφορὰ τοῦ ὀνόματός της μετὰ τὸν καθαγιασμὸ τῶν τιμίων δώρων. Λίγο ἀργότερα ἐπεκράτησε νὰ ψάλλεται ἀπὸ τὸν χορὸ γιὰ νὰ καλυφθῇ τὸ ὑπόλοιπον τῆς εὐχῆς τῆς ἀναφορᾶς πού ἐλέγετο μυστικῶς. Ἀπόπειρα εἰσαγωγῆς τοῦ μεγαλυναρίου τοῦ ἑορταζομένου ἀγίου εὐτυχῶς δὲν εὐδοκίμησε. Τὸ μόνον πού ἐδείχθη περισσότερο ἀνθεκτικὸ ἦτο τὸ μεγαλυνάριον τοῦ Μεγάλου Βασιλείου («Τὸν οὐρανοφάντορα τοῦ Χριστοῦ...»), πού ψάλλεται σχεδὸν παντοῦ κατὰ τὴν 1ῃ Ἰανουαρίου. Ἄλλο σημεῖον, στὸ ὁποῖο ἐπεκράτησε ἄρκετὴ ἐλευθερία, εἶναι ἡ ψαλμωδία τῶν ἀπολυτικίων μετὰ τὴν εἴσοδον. Σκοπὸς τῆς ψαλμωδίας καὶ πάλι ἦταν ἡ ἐκδήλωσις τῆς τιμῆς πρὸς ὀρισμένους ἀγίους καὶ ἡ κάλυψις τῆς εὐχῆς τοῦ τρισαγίου, πού ἀνεγινώσκετο κατὰ τὴν ὥρα αὕτῃ μυστικῶς. Στὸ Ἅγιον Ὄρος ψάλλονται καὶ σήμερα πάρα πολλὰ τροπάρια. Οἱ ὑπερβολαὶ πάντως καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται. Τὸ Τυπικὸν δίδει τὸ χρυσοῦν μέτρο στὶς περιπτώσεις αὐτές. Στους κανόνας αὐτοῦ πρέπει νὰ ὑπόκεινται οἱ ἐκδηλώσεις εὐλαβείας μας κατὰ τὴν θεία λατρεία, γιὰ νὰ μὴ μεταβάλλωνται σὲ λειτουργικὰ νεοπλάσματα.

Στὸ περιθώριο τῆς Ἁγίας Γραφῆς

«ΩΣ ΚΑΙ ΗΜΕΙΣ ΑΦΙΕΜΕΝ...»

«Κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάζει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει» (Ματθ. 1β' 20). Ὁ Χριστὸς δὲν ἦλθε στὴ γῆ γιὰ νὰ κρίνῃ, ἀλλὰ γιὰ νὰ σώσῃ (πρβλ. Ἰω. γ' 17). Γι' αὐτό, ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἔργου του ἦταν, ὅτι ἀπέφευγε νὰ τσακίση ὀλότελα τὸ χτυπημένο καλάμι καὶ νὰ ἀποσβήσῃ τὸ φυτίλι ποῦ κάπνιζε. Τὴν ἴδια συμπεριφορὰ ἀπαιτεῖ καὶ ἀπὸ τοὺς ποιμένες καὶ λοιποὺς ἐργάτες τῆς Ἐκκλησίας του. Τοὺς ἐμπνέει τῆ διάκριση τῆς ἀγάπης, τῆς ἀληθινῆς στοργῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπο, πρὸς αὐτὴ τὴ θεοσφράγιστη ἀξία, ποῦ ὅλο τὸ ὑλικὸ σύμπαν δὲν τῆς εἶναι ἰσοστάσιο (Ματθ. 1στ' 26), γιατί ἔχει δημιουργηθῆ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ» (Γέν. α' 26).

Ἄν ἔχῃς τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ μέσα σου, ὑπολήπτεσαι καὶ ἀγαπᾷς ἀπεριόριστα τὴν ἀξία ἄνθρωπος. Ἐνας ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ εἶναι πολὺ ἁμαρτωλός. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν παύει νὰ ἀποτελῆ ἀντικείμενο τῆς θείας ἀγάπης. Ὅσο καὶ ἂν τὸ κακὸ τὸν ἔχῃ ἀχρειώσῃ, δὲν ἀποκλείεται ἀπὸ τὸ ἐνδεχόμενο τῆς σωτηρίας.

Ἀναφέρεται γιὰ κάποιον ὄσιο τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ὅτι συνάντησε κάποτε στὸν δρόμο του ἕνα νέον διαβόητο γιὰ τίς ἀσωτείες του. Τότε ὁ ἅγιος, πρὸς μεγάλη ἐκπληξη τῶν γύρω του, γονάτισε μπροστὰ σ' ἐκεῖνον τὸν «υἱὸν τῆς ἀπωλείας», ὅπως τὸν θεωροῦσαν ὅλοι, τοῦ ἀσπάσθηκε τὰ πόδια καὶ ἀναφώνησε:

— Ἄγιε μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν!

Ποιὸς ὁ λόγος ἐκείνης τῆς προσφωνήσεως; Τὸ μέλλον τὸ φανέρωσε. Λίγο ἀργότερα, ἐκεῖνος ὁ νέος ἀνένηψε, ἔγινε ζωντανὸ μέλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπέστειψε τὸν βίο του μὲ τὸ μαρτύριο. Ἀπὸ τὴν ἀτιμία τῆς ἁμαρτίας, ἡ Θεία Χάρη τὸν ἀνέσυρε στὴ μεγαλύτερη δόξα, τὸν ἀξίωσε νὰ γίνῃ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ.

Πῶς λοιπὸν νὰ προδικάσουμε τὴν αὔριον ἐνὸς ἁμαρτωλοῦ; Πῶς νὰ τὸν κρίνουμε ὀριστικά; Ἐχουμε χρέος νὰ τὸν δοῦμε σὰν τὴ χαμένη δραχμὴ τῆς γνωστῆς παραβολῆς. Εἶναι ἕνα νόμισμα πάντα ποθητό, ποῦ βρίσκεται σκεπασμένο ἀπὸ τίς σκόνες καὶ τοὺς ρύπους τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ δὲν παύει νὰ ἔχῃ πάνω του τὸ ἐκτύπωμα τῆς θείας εἰκόνας, τὴν ἀπερίγραπτη ἀξία ποῦ τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός.

“Ό,τι πρέπει νά κάνουμε γι’ αὐτή τήν ἀξία, εἶναι ὄχι νά τήν καταπατήσουμε, ἀλλά νά τήν ξαναφέρουμε στό φῶς. Μὲ τήν νουθεσία, μὲ τήν ἐνεργὸ ἀγάπη.

Ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νά μὴν ἀποτσακίξῃ ὅσους ράγισε ἡ ἁμαρτία, νά μὴν ἀποσβῆσῃ ὅσους πάει νά σβῆσῃ τὸ κακό, ἀλλὰ νά τοὺς ξαναδίνῃ τὴν εὐθυτένια καὶ τὴ λάμψη ποὺ ἐπιθυμεῖ ὁ Θεός.

Γι’ αὐτοὺς τὸ δευτέρο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐνηνθρώπησε. Γι’ αὐτοὺς ὁ Χριστὸς ἔχυσε τὸ πανάγιο αἷμα τοῦ στὸν Σταυρό. Ἄς μισοῦμε τὴν ἁμαρτία καὶ ἄς σπλαγχνιζώμαστε τὸν ἁμαρτωλό. Ὅπως ὁ γιατρός εἶναι πολέμιος τῆς ἀρρώστειας καὶ φίλος τοῦ ἀρρώστου, ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἄς ἀγωνιζώμαστε ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας, γιὰ νά ἀποσπᾶμε ἀπ’ αὐτὴ τοὺς ἀδελφούς μας ποὺ ἔπεσαν στὰ δίχτυα τῆς.

Αὐτὸ εἶναι τὸ εὐγενικὸ, τὸ ἀρχοντικὸ νόημα τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου. Ποὺ δὲν ἀπολείπει ἀκόμη καὶ ὅταν ἡ περίστασις καλῆ τὸν ποιμένα καὶ τὸν διδάσκαλο τῆς Ἐκκλησίας νά φανῆ σκληρός. Τὸ κάνει πάλι ἀπὸ ἀγάπη, ποὺ εἶναι τὸ μόνο κίνητρό του. Καὶ ποτὲ δὲν ἀφήνει τὸν ἁμαρτωλό σὲ ἀπόγνωσι.

Ἄς ἀναρωτηθοῦμε: Γιατί ὁ Χριστὸς παρομοιάζει τὸν ἑαυτό του μὲ Ἄρνιον καὶ γιατί θέλει νά βλέπῃ τοὺς πιστοὺς του σὰν πρόβατα; Διότι, ἀπλούσταστα, θέλει νά τονίσῃ αὐτὴ τὴ μεγάλη ἀλήθεια. Ὅτι δηλαδὴ, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος εἶναι «πρᾶος καὶ ταπεινός», ἔτσι εἶναι καὶ ὅσοι μποροῦν νά ἀναγνωρισθοῦν σὰν ἀληθινοί του μαθηταί. Πραγματικά, ἡ συμπεριφορὰ κάθε ἀναγεννημένου ἀνθρώπου θυμίζει τὸ ἄκακο καὶ εἰρηνικὸ ἐκεῖνο ζῶο.

Ἄσχετα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία μας, διασώζουμε αὐτὴν τὴν εἰκόνα τοῦ προβάτου, ἂν ἡ ζωὴ μας εἶναι διαποτισμένη ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο. Αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα, ἰδιαίτερα, δὲν μπορεῖ νά λείπῃ ἀπὸ τὸν ἐργάτη τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ βλέπουμε ἀκόμη καὶ στοὺς πιὸ τραχεῖς ἐκπροσώπους τοῦ ἀρχαίου Μοναχισμοῦ.

Ἐναν ἀπ’ αὐτοὺς, τὸν ρώτησαν:

—Τί θὰ ἔκανες, ἂν κατὰ τὴν ἀγρυπνία ἐβλεπες δίπλα σου ἕναν ἀδελφὸ νά κατανικᾶται ἀπὸ τὴ νύστα; Θὰ τὸν ξυπνοῦσες καὶ θὰ τὸν μάλωνες ἢ θὰ τὸν ἄφηνες;

Καὶ ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε:

—Θὰ ἐπαιρνα τὸ κεφάλι του στὰ γόνατά μου, γιὰ νά κοιμηθῆ ἀναπαυτικώτερα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ ΚΒ' (1973)

ΠΑΤΕΡΙΚΑ : Κωνστ. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων. Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολὴ Α', σελ. 3, 65, 97, 145. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ καλουμένη Β' Ἐπιστολὴ Κλήμεντος Ρώμης πρὸς Κορινθίους, σελ. 193, 257, 321, 385, 433, 465, 529, 593, 641, 673.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ : Ἀρχ. Τιμ. Τριβιζῆ, Ποιμαντικὰ μέτρα διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ Χιλιασμοῦ, σελ. 652, 684. — Πρεσβ. Φιλ. Φάροῦ, Ἡ Ποιμαντικὴ ἐπίσκεψις, σελ. 33, 173, 288, 343, 492, 556, 615. — Γ. Ἰωάννου, Ἡ Ἐκκλησία διὰ τοὺς νέους, σελ. 37. — Πρεσβ. Ἀντ. Ἀλεβιζοπούλου, Ἐνοριακά. Συμβουλευτικοὶ σταθμοὶ διὰ τὰ προβλήματα τοῦ γάμου, σελ. 77, 121. — Τοῦ αὐτοῦ, Λαϊκός, μέλος τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, σελ. 169. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ προετοιμασία τῶν νέων διὰ τὸν γάμον, σελ. 228, 283, 352. — Τοῦ αὐτοῦ, Προσκλητήριον διακονίας, σελ. 409, 548, 613, 657. — Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ Ἐθελονταὶ τοῦ Ἑλλ. Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, σελ. 483. — Τοῦ αὐτοῦ, Προσκλητήριον διακονίας, σελ. 690. — Πρεσβ. Σαρ. Σαράντου, Προετοιμασία καὶ παράστασις τοῦ λειτουργοῦ κατὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν, σελ. 114, 210, 274, 348. — Ι. Κ., Ὁ ἀνθρωποκεντρικὸς χαρακτήρ τοῦ Ποιμαντικοῦ ἔργου, σελ. 208, 268, 341. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ποιμαντικὴ συνείδησις, σελ. 406. — Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ δύο πόλοι τῆς ποιμαντικῆς συνειδήσεως, σελ. 446, 545. — Τοῦ αὐτοῦ, Ποιμαντικὴ

Καὶ κάποιος ἄλλος ἀπ' αὐτοὺς τοὺς μεγάλους ἀσκητάς, ὅταν ἕνας συμμοναστής του ἔπεσε σὲ ἁμαρτία βαρεῖα καὶ ἡ ἀδελφότης τὸν ἀπέβαλε, σηκώθηκε καὶ πῆγε μαζί του, λέγοντας:

— Καὶ ἐγὼ ἁμαρτωλὸς εἶμαι.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ψυχικὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀληθινοῦ χριστιανοῦ. Μᾶς τὸ προβάλλει μετὰ τὴν ζωὴν τοῦ ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός. Μᾶς τὸ φωταγωγοῦν μετὰ πλήθος παραδείγματα οἱ Ἅγιοί του, ποὺ ἤξεραν νὰ τὸν μιμοῦνται στήν οὐσία.

Ἦ Κύριε! Ἀξιώνέ μας νὰ σοῦ λέμε, χωρὶς νὰ εἶναι ψευδῆς βεβαίωση, τὸν στίχο τῆς προσευχῆς ποὺ μᾶς δίδαξες; «Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν».

αὐταπάτη, σελ. 606. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ποιμαντικὴ κρίσις ταυτότητος», σελ. 654. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ποιμαντικὴ μαθητεία, σελ. 688.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ : Εὐαγγ. Δ. Θεοδώρου, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἡ Κακοδοξία τῶν «Τριγλωσσιτῶν» ἢ «Πιλατιανῶν», σελ. 597. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ χρῆσις καὶ σημασία τῆς λέξεως «λειτουργία», σελ. 677. — Φ., Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰ κανονικὰ, καὶ ἄλλες ἀπορίες, σελ. 59, 91, 140, 189, 250, 315, 377, 427, 459, 523, 586, 635, 667, 709. — Ἀρ. Ζάγκκα, Διαγραμματικὴ τοῦ κηρύγματος, σελ. 249, 299, 362, 416, 513, 523, 578, 626, 665, 703. — Πρ. Β. Κων. Πλατανίτου, Ἐφορολόγιον», σελ. 412, 449, 487, 562, 608, 692. — Βασ. Μουστάκη, Ἡ «Πρόδοξ» τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, σελ. 526.

ΥΜΝΟΛΟΓΙΚΑ : Ν. Παπαμιχαλάκι, Ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι πρὸ τοῦ Μυστηρίου τῆς Θ. ἐνανθρωπήσεως κατὰ τὴν Ὑμνογραφίαν, σελ. 55, 89, 123, 187, 247, 310, 360, 451, 510, 580, 631, 664, 698. — Βασ. Μουστάκη, Ὁ Κανὼν τῆς Θ. Μεταλήψεως, σελ. 380. — Ἄνδρ. Νομικοῦ, Τὸ μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, σελ. 423, 515, 571, 629, 660, 701.

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ : Ἀρχιμ. Τιμοθ. Τριβιζᾶ, Σκοπὸς καὶ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, σελ. 28. — Τοῦ αὐτοῦ, Τί εἶναι Ἐκκλησία, σελ. 110, 175, 224.

ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΗΤΙΚΑ : Μητρ. Δράμας Διονυσίου, Ἔως πότε Κύριε, σελ. 202. — Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ λιμὴν τῆς σωτηρίας, σελ. 214. — Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ σῶμα τοῦ θανάτου, σελ. 266, 535. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἄγγελος τῆς Πονηρίας, σελ. 600, 648, 680. — Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ὁ ἀγὼν εἰς τὴν ζωὴν τῶν Χριστιανῶν, σελ. 470. — Τοῦ αὐτοῦ, αἱ ὠφέλειαι ἐκ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς μνήμης τῶν ἁγίων, σελ. 533. — Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ Χριστιανοὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, σελ. 645. — Βασ. Μουστάκη, Στὸ Περιθώριον τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Καὶ τὸ ἀπλὸ διάβασμα ὠφελεῖ, σελ. 62. — Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Τελώνης καὶ ὁ Φαρισαῖος, σελ. 94. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ὁρθόδοξος ποιμαντικὴ, σελ. 142. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἀγάπη καὶ ταπεινὸ φρόνημα, σελ.

190. — Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ φύλαξ ἄγγελος, σελ. 318. — Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ παράδειγμα τοῦ Σαμουήλ, σελ. 430. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἅγια Φωτεινή. Ἐπαλήθευσαν τὰ ὀνόματά τους. Ἡ μεγαλωσύνη τῆς Θεοτόκου, σελ. 462. — Ὑπὸ τὸ φῶς ἐνὸς ἱ. Κανόνος, σελ. 590. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἐνα δένδρο ἀπὸ πάνω μας, σελ. 638. — Τοῦ αὐτοῦ, «ἐντεινον καὶ κατευοδοῦ», σελ. 670. — Τοῦ αὐτοῦ, «Ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν...», σελ. 712. — Ἀρχιμ. Ἰωάν. Ψάρρα, Ἡ ἐν Κυρίῳ χαρά, σελ. 560, 617, 658, 686.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ : Ἀρχιμ. Χριστ. Παρασκευαῖδου, Ὁ μοναχισμὸς εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα, σελ. 74, 156, 221, 270, 332, 398, 443, 473, 537, 603, 650, 682. — Χρυσ. Καραγιαννίδου, Αἱ ἑλληνίδες μητέρες καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, σελ. 453, 506, 573, 621, 662, 704.

ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΚΑ : Ἀρχιεπ. Θυατείρων Ἀθηνᾶ γόρου, «Ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς Βασιλεύς;», σελ. 10. — Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς προσωπικότητος τοῦ Μ. Ἀθανασίου, σελ. 68, 100, 196, 329, 390. — Τοῦ αὐτοῦ, Θαυμασῖαι μεταβολαὶ διὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, σελ. 260. — Ἀρχιμ. ἱ. Ψάρρα, Ἡ ἅγια Τεσσαρακοστή, σελ. 233. — Χρ. Εὐαγγελάτου, Τὰ Χριστουγεννα, σελ. 41. — Τοῦ αὐτοῦ, Τὰ 150 χρόνια τῆς Παναγίας τῆς Τήνου, σελ. 85. — ἱ. Κωνσταντινίδου, Πῶς ὑμνησαν τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων οἱ πνευματικοὶ ἐργάται τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, σελ. 82, 117, 161. — Δημήτρη Φερούση, Ἡ Σκέπη τοῦ Κόσμου, σελ. 238, 312, 365, 418, 457, 519, 583, 633, 706.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ : Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Τὸ κοινωνικὸν ἔργον τοῦ Μ. Βασιλείου, σελ. 7. — Ἐπ. Ἱεραπ. Γερμανοῦ, Ἡ ἔννοια τοῦ οἴκου καὶ τῆς οἰκογενείας κατὰ τὴν χρ. κοινωνιολογίαν, σελ. 371. — Ἀρχιμ. Τιμοθ. Τριβιζᾶ, Ἄγμος, Ἐκκλησία καὶ διαζύγιον», σελ. 291, 338, 403, 480, 542. — Δημ. Φερούση, Τὸ καθημερινὸ σου ψωμί, σελ. 49. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ γλῶσσα τῶν νέων, σελ. 182. — Μαρία Μπουνέλη-Τύμπα, Ἡ ἀποστολὴ τῆς πρεσβυτέρας, σελ. 130, 301, 357.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΙ ΜΟΡΦΑΙ : Ἐπισκόπου Εὐ-
ρίπου Βασιλείου, Ἀρχιμ. Χρ. Παπασαραντόπουλος (†),
σελ. 13. — Πρεσβ. Κων. Πλατανίτη, Π. Νικόλαος
Παπαδημητρίου, σελ. 30. — Μ. Μηνδρινού, Ὁ ἐκ Θήρας
Ἀζαρίας Σιγάλας, σελ. 34, 241, 296. — Παναγιώτου Δ.
Σακελλαρίου, Ἀρχιμ. Θεολόγος Κ. Παρασκευαΐδης δ.θ.
(1876-1938), Ὁ ἀπ' ἄμβωνος διδάσκαλος καὶ ὁ ἐπιστήμων, σελ.
51, 137. — Σπύρου Ζερβού, Ἰ. Παρασκευόπουλος, σελ.
54. — Ἰερρεύς Ἀπόστολος Φασουλόπουλος,
σελ. 88. — Ἀρχιμ. Ἰ. Γ. Ἀλεξίου, Ἀρχιμ. Χρ. Παπα-
σαραντόπουλος, ὁ Ἑλλήν Ἱεραπόστολος τῆς Ἀφρικῆς, σελ. 105. —
Πρεσβ. Γ. Κατινᾶ, (†) Μᾶρκος Τσακτάνης, σελ. 244, 278. —
Ἀρχιμ. Θεοκλ. Φεφέ, Εἰς μνήμην Ἱεροδ. Εὐσεβίου Κη-
πουργού, Γυμνασιάρχου Καλαβρύτων, σελ. 402. — Τοῦ αὐ-
τοῦ, † Ἀρχιμ. Προκόπιος Παπαθεοδώρου, σελ. 440. — Δημ.
Καλλιγέρη, Ὁ Π. Διονύσιος Χαλαλάμπους, σελ. 575, 619.
— Διὰ τὸν ἀείμνηστον Τρίκκης κυρὸν Διονύσιον, σελ. 421. — Ἰερ.
Θ. Θεοδωρίδου, Παΐσιος Β', Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας
τῆς Καππαδοκίας, σελ. 80, 177, 231, 293, 355, 495, 553.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ : Μητροπ. Φιλίππων Ἀλεξάν-
δρου, Δ' Συνέδριον Ἱεροκηρύκων, Τρόποι ἀντιδράσεως τῆς
Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ ἀθεϊσμοῦ καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας,
σελ. 72, 103, 199, 262, 394. — Πορίσματα, σελ. 477. — Ὀγ-
δον Ἱερατικὸν συνέδριον Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος, σελ.
623.

ΔΙΑΦΟΡΑ : Κων. Γ. Μπόνη, Τὸ περιοδικὸν «Ἐφη-
μέριος», σελ. 25. — Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Κα-
θηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ν. Κοπέρνικος, σελ. 149. —
Τοῦ αὐτοῦ, Ψυχολογικὴ Ἱατρικὴ, σελ. 437. — Ἀλ.
Τσιριντάνη, Χθές, σήμερον, αὔριον, σελ. 20. — Ἀνδρέα
Νομικοῦ, Ἡ χρονολογία τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, σελ. 43. —
Ἐγκαίνια Ἰ. Παραεκκλησίῳ Ἰ. Μ. Νικαίας,
σελ. 53. — Βασ. Μουστάκη, Παπαδιαμάντης καὶ Μωραΐ-
τίδης, σελ. 254. — Ἰ. Μ. Νικαίας, Εὐχαριστίαι καὶ συμβου-
λαί, σελ. 127. — Ἀγαμ. Τσελίκια, Μία μοναστηριακὴ
κτητορικὴ διαθήκη ἀπὸ τῆς Μονῆς ἁγ. Πάντων Πατρῶν, σελ. 134,
184, 307. — Πρὸς Μοναχοὺς καὶ Μοναχάς,
Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Μόνιμος συνο-
δικὴ Ἐπιτροπὴ Μοναχικοῦ Βίου, πρὸς τοὺς Μοναχοὺς καὶ τὰς Μο-

ναχάς, σελ. 151. — Ἰερ. Ἡλ. Μπαράμπούτη, Διαγωνισμὸς Κατηχητικῶν Σχολείων, σελ. 497. — Ἀποχαιρετῶ τὸ Κατηχητικὸ μου, σελ. 500. — Δίκαιος ἔπαινος, σελ. 551. — Ἰερ. Εὐθ. Ντρέκη, Ὅταν οἱ καμπάνες σιγοῦν, σελ. 558. — Ἐκκλησιαστικὲς Κατασκηνώσεις, σελ. 568. — Ἀρχ. Σωτ. Τράμπα, Ἀποστολαὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα, σελ. 217. — Αἰμοδοσία Κληρικῶν, σελ. 358. — Ἐγκαίνια παρεκκλησίου Ἰ. Μ. Νικαίας, σελ. 53. — Χ. Εὐαγγελιάτου, Ὁ Χριστιανισμὸς, σελ. 705.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ : Ἡ ἑορτὴ τῆς Εἰρήνης, σελ. 5. — Ἐνιαυτὸς Κυρίου, σελ. 5. — Ὁ τακτικὸς ἐκκλησιασμὸς, σελ. 5. — Νὰ ἀναληφθῆ ἄγών, σελ. 6. — Αἱ Ἀπόκρεω, σελ. 67. — Οἱ συνυπηρετοῦντες Ἐφημέριοι, σελ. 67. — Ἡ Κοινωνικὴ Ἀγωγή τοῦ Ποιμένος, σελ. 67. — Ἡ ἀληθινὴ νηστεία, σελ. 99. — Ἐπιβαλλομένη σύστασις, σελ. 99. — «Πρόρα τῆς Ἑνορίας», σελ. 99. — «Ἰῶι φωτὸς», σελ. 146. — Μία ἐπέτειος, σελ. 146. — Ἄς ἀνταποκριθοῦν πρῶτοι, σελ. 147. — Ὁ Μέγας Κανὼν, σελ. 147. — Ἐγκαιρος νοουθεσία, σελ. 148. — Πυκνὰ ἐκκλησιάσματα, σελ. 148. — Διὰ τὴν Μ. Πέμπτην, σελ. 195. — Διὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν τοῦ Πάσχα, σελ. 195. — Ἐπίκαιρον καθῆκον, σελ. 196. — «Εἶπωμεν ἀδελφοί...», σελ. 259. — Αἱ ἐξοχικαὶ πανηγύρεις, σελ. 259. — «Ἀσθενὴς ἤμην...», σελ. 259. — Ἀνησυχητικὰ σημεῖα, σελ. 327. — Ὡς ὁ καλὸς Ποιμὴν, σελ. 327. — Αἱ Παιδικαὶ Κατασκηνώσεις, σελ. 327. — Βάναυσος μεταχειρίσις, σελ. 328. — Ὀλιβερὸν πρωτεῖον, σελ. 328. — Αἱ ἐνοριακαὶ βιβλιοθηκαὶ καὶ οἱ Νέοι, σελ. 388. — Φύσις καὶ Ἀποκάλυψις, σελ. 388. — Αἱ υπαίθριοι Θ. Λειτουργίαι, σελ. 389. — Ἡ πρὸ τῶν Ναῶν ἐπαίτεια, σελ. 389. — Μὲ κοσμίαν περιβολήν, σελ. 389. — Πατὴρ ὄλων, σελ. 390. — Ἡ νηστεία τοῦ Δεκαπενταυγουέστου, σελ. 436. — Ἀνάγκη λειτουργικῆς ἀγωγῆς, σελ. 436. — Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου, σελ. 436. — Πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ θεοῦ Κηρύγματος, σελ. 469. — Ἡ παραμονὴ εἰς τὸ Ἱ. Βῆμα, σελ. 470. — Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ, σελ. 532. — Ἡ νηστεία τοῦ Σταυροῦ, σελ. 532. — Οἱ συνεργοὶ τοῦ Ἱερέως, σελ. 532. — Αἱ συμμαρτυρίαι, σελ. 596. — Τὰ βιβλικὰ Ἀναγνώσματα, σελ. 596. — Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἱερέως, σελ. 597. — Τὸ Κατηχητικὸν καὶ οἱ Ἐφημέριοι, σελ. 643. — Μὲ φωτεινὴν διάκρισιν, σελ. 643. — Τὰ Φιλόπτωχα Ταμεία, σελ. 644. — Ἐθελουσία προσφορὰ ἀγάπης, σελ. 676. — Ἐν ὄψει τῶν Χριστουγέννων, σελ. 676. — Ἀντὶ ἄλλου κηρύγματος, σελ. 676.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: 'Ελ. Κυριακίδου - Δημητρίου, Προσευχή ('Α. Σολζενίτσιν), σελ. 375.—

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ: Τοῦ Περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», σελ. 4, 19, 66, 98, 213, 306, 351, 420, 456, 476, 482, 525, 559, 570, 602, 628, 644.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΙ: 'Ο Πατήρ Χρυσόστομος Παπασαραντόπουλος με 'Ιθαγενεῖς Κληρικούς καὶ νεοφωτίστους, σελ. 15. — 'Ο Πατήρ Χρυσόστομος με μικροὺς 'Ιθαγενεῖς, σελ. 17. — 'Ο Πατήρ Χρυσόστομος ἐν μέσῳ δύο ἀφρικανῶν, σελ. 107. — 'Ο Πατήρ Χρυσόστομος στὴν Ἐκκλησίᾳ πού κτίζεται με δωρεές ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, σελ. 181. — Στιγμιότυπον ἐκ τῆς διανομῆς δώρων ὑπὸ τοῦ ΕΕΣ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Δ. Σχολείου Λεπιανῶν Εὐρυτανίας, σελ. 376. — Ἀρχιμ. Προκόπιος Παπαθεοδώρου (1900-1973), σελ. 441.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κ. Γ. Μπόνη, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων, ἡ καλουμένη Β' Ἐπιστολὴ Κλήμεντος Ρώμης πρὸς Κορινθίους.— **Ἐπίκαιρα**.— **Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, 'Η χρῆσις καὶ σημασία τῆς λέξεως «λειτουργία». — **Μητροπ. Δράμας Διονυσίου**, Ἄγγελος τῆς Πονηρίας. — **Ἀρχιμ. Χριστοδ. Παρασκευαΐδου**, 'Ο μοναχικὸς βίος εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. — **Ἀρχιμ. Τιμοθ. Τριβιζᾶ**, Ποιμαντικὰ μέτρα διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ Χιλιασμοῦ. — **Ἀρχιμ. Ἰωάν. Ψάρρα**, 'Η ἐν Κυρίῳ χαρά. — **Ι. Κ.**, 'Η ποιμαντικὴ μαθητεία. — **Πρεσβ. Ἄντ. Ἀλεβιζοπούλου**, Ἐνοριακά, Προσκλητήριον Διακονίας. — **Πρεσβ. Κωνστ. Πλατανίτου**, «Ἐορτολόγιον». — **Ν. Παπαμιχαλάκι**, Ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι πρὸ τοῦ Μυστηρίου τῆς θ. ἐνανθρωπήσεως κατὰ τὴν Ἱμνογραφίαν. — **Ἄνδρ. Νομικοῦ**, Τὸ μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως εἰς τοὺς Ὑαλμούς. — **Ἀριστ. Ζάγκα**, Διαγραμμικὴ τοῦ κηρύγματος. — **Χρυσάνθης Καραγιαννίδου**, Αἱ ἑλληνίδες μητέρες καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. — **Χρήστου Εὐαγγελάτου**, 'Ο Χριστιανισμός. — **Δημ. Φερούση**, 'Η Σκέπη τοῦ κόσμου. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Βασ. Μουστάκη**, «Ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίμεν...».

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιῶ 1, Ἀθῆναι 140.

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1973

† 'Ο Θυατείρων 'Αθηναγόρας

† 'Ο Φιλίππων 'Αλέξανδρος

† 'Ο Δράμας Διονύσιος

† 'Ο Εύριπου Βασίλειος

† 'Ο 'Ιεραπόλεως Γερμανός

'Αλέξανδρος Τσιριντάνης, Καθηγητής Πανεπιστημίου 'Αθηνών
Σπυρίδων Ζερβός, Καθηγητής Πανεπιστημίου 'Αθηνών
Ευάγγελος Θεοδώρου, Καθηγητής Πανεπιστημίου 'Αθηνών
'Ιωάννης Φουντούλης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
'Ιωάννης Κορναράκης, 'Υφηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

'Αρχιμανδρίτης 'Ιωάννης Γ. 'Αλεξίου

» Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης

» Σωτήριος Τράμπας

» Τιμόθεος Τριβιζάς

» Θεόκλητος Φεφές

» 'Ιωάννης Ψάρρας

Πρεσβύτερος 'Αντώνιος 'Αλεβιζόπουλος

» Θεόδωρος Θεοδωρίδης

» Γ. Κατινάς

» 'Ηλίας Μπαραμπούτης

» Εύθύμιος Ντρέκης

» Κωνσταντῖνος Πλατανίτης

» Σαράντος Σαράντης

» Φιλόθεος Φάρος

Χρῆστος Ευαγγελᾶτος

'Αριστόδημος Ζάγκας

Δ. Καλλιγέρης

Χρ. Καραγιαννίδου

'Ελ. Κυριακίδου-Δημητρίου

'Ι. Κωνσταντινίδης

Μ. Μηνδρινός

Β. Μουστάκης

Μ. Μπουνέλη-Τύμπα

'Αν. Νομικός

Ν. Παπαμιχαλάκης

Π. Σακελλαρίου

'Αγαμ. Τσελίκας

Δ. Φερούσης